

Henna Karttunen
**Lastenkirjastotyön monimuotoisuus
Helsingin kaupunginkirjastossa**

Toimintamuotoja ja tulevaisuudenkuvia

Opinnäytetyö
Syksy 2012
Kulttuurin yksikkö
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma



SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelujen koulutusohjelma

Tekijä: Henna Karttunen

Työn nimi: Lastenkirjastotyön monimuotoisuus Helsingin kaupunginkirjastossa: toimintamuotoja ja tulevaisuudenkuvia

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 63

Liitteiden lukumäärä: 1

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää Helsingin kaupunginkirjaston lastenkirjastotyön nykytilaa toimintamuotojen näkökulmasta. Tutkimuksessa selvitettiin lastenkirjastotyön resursseja ja toimintamuotojen monipuolisuutta eri toimipisteissä. Tutkimukseen kuului lastenkirjastotyötä koskevien muutosten kartoitus ja työtä hankaloittavien tekijöiden löytyminen. Tutkimus toteutettiin yhdistämällä kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusmenetelmää.

Tutkimusaineisto kerättiin Internet-kyselylomakkeella vuoden 2012 toukokuussa. Otantana olivat Helsingin kaupunginkirjastossa työskentelevät lastenkirjastotyön ammattilaiset. Kyselyyn tuli 31 vastausta 24 toimipisteestä. Kymmenen toimipistettä jätti vastaamatta.

Tutkimuksen valossa ei voida määritellä mitään yksittäistä poisjäävää lastenkirjastotyön toimintamuotoa. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet toimipisteet olivat keskenään erilaisia ja niissä käytössä olevat toimintamuodot eroavat toisistaan. Perinteiset toimintamuodot, kuten satutunnit ovat joissakin toimipisteissä lopetettu tai laitettu tauolle, ja osassa ne ovat kaikkein suosituin toimintamuoto. Käytetyimmät toimintamuodot olivat kirjastonkäytön opetus, kirjavinkkaus, satutunnit ja näyttelyt. Tutkimuksessa tuli ilmi resurssien väheneminen. Varsinkin lisää työvoimaa kaivattiin lastenkirjastotyöhön. Kirjastojen vanhentuneet tilat rajoittavat lastenkirjastotyötä ja tapahtumien järjestämistä. Remontit ja lastenaineiston uudelleen järjestäminen helpottavat tilojen käyttöä. Uusien toimintamuotojen käyttöönottoa rajoittavat eniten tapahtumien vähäinen osallistujamäärä sekä ajanpuute.

Tulevaisuudessa tulisi kiinnittää huomiota lastenkirjastotyön toimintamuotojen segmentointiin eri ikäryhmille sekä parempaan markkinointiin. Uusien yhteistyökumppanien kartoittaminen voisi auttaa kirjastoja sekä ajanpuutteen taltuttamisessa että markkinointikanavojen löytämisessä.

Avainsanat: kirjastot, kirjastotyö, lastenkirjastot, kehittäminen, kirjastopalvelut

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Henna Karttunen

Title of thesis: Diversity of children's library services in Helsinki City Library: functions and prospects.

Supervisor(s):

Year: 2012

Number of pages: 63

Number of appendices: 1

The aim of the research was to examine children's library services in Helsinki City library. The main purpose was to find out what is the state of children's library functions in different library units in Helsinki. The study included resources and challenges of children's library services.

The study was conducted by combining quantitative and qualitative research methods. The data were collected by the Internet questionnaire in May 2012. The questionnaire was answered by 31 professional children's library staff members from 24 library units.

The study revealed that any particular children's library function is not omitted in Helsinki City library. All the units that were included in the research were different from each other. Traditional functions, as for instance, story hours were still popular in some library units. Then again, some units were forced to either put out or put on the hold the similar functions.

The most popular forms of actions were user education, book talk, story hours and exhibitions. The research revealed that the library units lacked resources such as time, money and space. In the future, the libraries should pay attention to the segmentation of children's library functions. Libraries should also find new co-operation parties and marketing channels.

Keywords: libraries, library work, children's libraries, development, library services

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	6
Käytetyt termit ja lyhenteet	7
1 JOHDANTO	8
2 HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTO	10
2.1 Kirjaston historiaa.....	10
2.2 Helsingin kaupunginkirjasto tänään.....	10
3 LASTENKIRJASTOTYÖ	14
3.1 Lukemaan innostaminen	18
3.2 Kirjastonkäytön ja tiedonhaunopetus	20
3.3 Muut toimintamuodot.....	21
3.4 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa	22
4 LASTENKIRJASTOTYÖ HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTOSSA	23
4.1 Lasten- ja nuortenkirjastoiminnan historia Helsingissä.....	23
4.2 Lasten- ja nuortenkirjastotyössä juuri nyt.....	27
4.3 KIRKOU -toiminta.....	31
5 TUTKIMUS.....	34
5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta	34
5.2 Tutkimuksen otanta ja toteutus	35
6 TUTKIMUSTULOKSET	37
6.1 Perustiedot.....	37
6.2 Lasten- ja nuortenkirjastotyön muodot	40
6.3 Avoimet kysymykset.....	43
6.3.1 Toimipisteiden toimintamuodot	43
6.3.2 Toimintojen kehittäminen	47
6.3.3 Lasten- ja nuortenkirjastotyön haasteet	49

	5
6.3.4 Muuttuva organisaatio.....	51
6.3.5 Verkkopalvelut	52
6.3.6 Lastenkirjastotyön tulevaisuus	53
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	55
8 POHDINTA	57
LÄHTEET	61
LIITTEET	1

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1 Lapsiväestön määrä Helsingissä vuosina 2002, 2007 ja 2008 (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012])	28
Kuvio 2 Lainaajat ikäryhmien mukaan (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012]).....	28
Kuvio 3 Lainaajia väestöstä prosenteissa (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012]).....	29
Kuvio 4 Järjestetyt tilaisuudet. (Toimintakertomukset 2011, 2010 & 2009. [Viitattu 5.11.2012]).....	30
Kuvio 5 Kävijät järjestetyissä tilaisuuksissa. (Toimintakertomukset 2011, 2010 & 2009. [Viitattu 5.11.2012])	31
Kuvio 6 kuinka monta vuotta vastaajat ovat tehneet lasten- ja nuortenkirjastotyötä	39
Kuvio 7 kuinka moni vastaaja oli saanut koulutusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta	40
Kuvio 8 oleellisia lasten- ja nuorten kirjastotyön muotoja.....	41

Käytetyt termit ja lyhenteet

- HelMet** Helsinki Metropolitan Area Libraries eli pääkaupunkiseudun yhteistyöverkosto johon kuuluvat Helsingin lisäksi Espoo, Vantaa ja Kauniainen.
- Karvakorvat kuulolla** Pääkaupunkiseudun oma nimi koirakuuntelutoiminnalle jossa terapiakoiria käytetään lukuvaikeuksista kärsivien lasten ääneen lukemisen innostamiseen.
- Sisällön avaaminen** Aineistojen (kirjojen, elokuvien, pelien) sisältöjen avaamista kuulijalle helpommin ymmärrettävään muotoon luoden samalla innostusta tutustumaan aineistoon syvemmin.

1 JOHDANTO

Lasten- ja nuortenkirjastotyö kiinnosti minua eniten kirjastoalalla opiskelujeni alusta lähtien, ja minulle olikin pitkään selvää, että opinnäytetyössäni keskittyisin lasten- ja nuortenpalveluihin. Ollessani työharjoittelussa Helsingin kaupunginkirjastossa syksyllä 2011 sain Pasilan kirjaston lastenosaston johtajalta ajatuksen tutkia Helsingin kaupunginkirjaston eri toimipisteiden toimintamuotoja. Olin harjoittelusani tutustunut jo Pasilan, Töölön ja Rikhardinkadun kirjastojen lastenosastojen toimintaan, joten tutkimuksen aihe tuntui luontevalta. Helsingin kaupunginkirjastossa kukin toimipiste on monella tapaa erikseen toimiva yksikkö, jotka kuitenkin linkittyvät toisiinsa. Halusin selvittää, millaisia eroja erilaisten toimipisteiden ja työntekijöiden välillä on ja saada kuvan siitä, mihin suuntaan lasten- ja nuortenkirjastotyö on Helsingissä menossa.

Työssäni halusin tutkia lasten- ja nuortenkirjastotyön toimintojen kehittymistä ja monipuolistumista Helsingissä. Suuri organisaatio antaa hyvän tutkimuspohjan ja toimipisteiden määrä mahdollistaa vertailun. Halusin saada kattavan käsityksen lastenkirjastotyön tilasta koko Helsingin kaupunginkirjaston alueelta sekä päästä arvioimaan sen kehitystä. Tutkimuksessa otettiin selvää myös, millaisilla resursseilla lastenkirjastotyötä tehdään Helsingissä, ja millaisena työntekijät kokevat eri kirjastotyömuodot. Halusin selvittää myös, millaiset asiat vaikuttavat negatiivisesti työhön ja mitkä ovat suurimpia esteitä toimintojen kehittämiseksi.

Tutkimus tehtiin keväällä 2012 Webropol-palvelun avulla tehdyllä verkkokyselyllä. Kyselylomakkeen linkkiä jaettiin Helsingin kaupunginkirjaston työntekijöiden intrassa ja sähköpostilla. Kyselyyn vastasi 31 henkilöä 24 eri kirjastotoimipisteestä.

Teoriaosio on jaettu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä käsittelen Helsingin kaupunginkirjastoa ja sen historiaa. Tutkimuksen kannalta on hyvä ymmärtää Helsingin kaupunginkirjaston organisaatorakennetta edes hieman. Tämä auttaa hahmottamaan kirjastotoimipisteiden määrää, sijoittumista ja kokoja. Toisessa osiossa esittelen lasten- ja nuortenkirjastotyötä ja sen toimintamuotoja. Toimintamuotojen ymmärtäminen on tutkimuksen kannalta merkittävää kuin myös sen, miksi lastenkirjastotyötä ylipäätään tehdään. Kolmas osio teoriasta kertoo lastenkirjastotyöstä Helsingin kaupunginkirjastossa. Ensin esittelen lyhyesti lastenkirjastotyön

alkuaskelia Helsingissä. Kartoitan myös sitä, millainen tilanne lasten- ja nuortenkirjastotyöllä on Helsingin kaupunginkirjastossa nykyään.

Lastenkirjastotyö on haastavaa työtä jota tekevät kirjastoammattilaiset ympäri Suomea. Lastenkirjastotyö luo pohjan kaikelle muulle kirjastotyölle totuttamalla lapset kirjastonkäyttöön jo nuorina. Heistä tulee tiedostuneita kirjastonkäyttäjiä myös aikuisina. Lukuinnon ylläpito on lastenkirjastotyön yksi tärkeimmistä tavoitteista ja kirjastoissa tehdään aktiivista työtä lasten lukutaidon ylläpitämiseksi. Eri-laiset toimintamuodot tukevat lukemista ja oppimista, avaavat lapselle uusia maailmoja ja kehittävät mielikuvitusta.

2 HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTO

2.1 Kirjaston historiaa

Helsingin kaupunginkirjaston perusta on Hirnin (1998,21) mukaan Helsingin kansankirjastossa joka perustettiin vuonna 1860. Kansankirjasto oli ensimmäinen kaikille helsinkiläisille avoin kirjakokoelma. Kantava ajatus oli seuraava: ”Kirjastolla, jonka perustuksena ovat vapaaehtoiset raha-avut kaupungin asujamilta, tarkoitetaan pitää kaupungin varattomalle väestölle hyviä ja hyödyllisiä kirjoja luettavana.”

Aluksi kansankirjaston omisti sen perustanut yhdistys (Helsingin rouvasväen yhdistys), mutta vuonna 1976 se siirtyi kaupungin omistukseen (Helsingin kaupunginkirjasto 1860–1960 1960, 3-4). Vasta vuonna 1889 kirjasto sai oman rakennuksen Rikhardinkadulta. Tämä rakennus on edelleen käytössä. Pian kävi selväksi, ettei Rikhardinkadun talo riittänyt kokoelmien kasvaessa (Helsingin kaupunginkirjasto 1860–1960 1960, 4-7). Sivukirjastotoiminta alkoi jo vuonna 1899 kun ensimmäinen sivukirjasto perustettiin Töölöön. Kaikkein voimakkaimmillaan sivukirjastotoiminta kasvoi 1946, kun esikaupunkialueet liitettiin osaksi Helsingin kaupunkia.

Vuonna 1986 nykyinen Pasilan kirjasto avattiin ja pääkirjasto siirtyi täten Rikhardinkadulta Pasilaan (Lehikoinen 2011). Uudesta pääkirjastosta oli haaveiltu pitkään ja lopulta unelma uudesta, modernista kirjastosta toteutui.

2.2 Helsingin kaupunginkirjasto tänään

Helsingin kaupunginkirjasto on Suomen suurin yleinen kirjasto ja sen palveluista (mm. aineistot ja tietokannat) nauttivat myös Espoo, Vantaa ja Kauniainen, jotka yhdessä muodostavat Helsinki Metropolitan Area Libraries yhteistyöverkoston. Verkostolla on mm. yhteinen kirjastojärjestelmä, verkkokirjasto (www.helmet.fi), lainausoikeus ja kirjastokortti, käytösäännöt, kokoelmat, aineistokuljetukset, kirja-varastot, koulutukset ja toimintojen koordinoitiryhmät. (Mikä HelMet on? [Viitattu 12.11.2012])

”HelMet-verkkokirjasto oli Suomen toiseksi arvostetuin verkkobrändi 2011 heti Googlen jälkeen (Taloustutkimus Oy 2011, [Viitattu 12.11.2012]).” Taloustutkimus Oy teki vuonna 2011 tutkimuksen siitä, kuinka tunnettuja ja arvostettuja verkkobrändit ovat suomalaisten keskuudessa. Vain Google ylitti HelMetin vertailussa ja sen jälkeen jäivät mm. Ilmatieteen laitos ja Internet Movie Database. Verkkokirjastoa siis voidaan pitää hyvin selkeänä brändinä, joka jää helposti ihmisten mieleen. Helsingin kaupunginkirjastoon kuuluu 34 toipistettä, kolme lastenkirjastoa ja kaksi kirjastoautoa joista toinen lastenkirjastoauto. Lisäksi palveluja tarjoavat useat laitokset- ja kotikirjastot. Henkilökuntaa kirjastossa on 500 henkilöä. Helsinki on jaettu suurpiirijaon mukaisesti seitsemään suurpiiriin ja 33 peruspiiriin. Tämä jako on vakiintunut alueellisiin palveluihin joihin siis kirjastokin kuuluu. Kirjastot pyrkivät ensisijaisesti palvelemaan omassa piirissään asuvia asiakkaita vaikka liikkuvuus Helsingin sisällä onkin suurta (Helsinki alueittain 2005 2006). Esimerkiksi KIRKOU -toimintamalli (ks. 4.3) toimii piirijakoalueittain.

Kolme kirjastotoimipistettä toimivat lastenkirjastoina, jotka ovat koulujen yhteydessä. Lastenkirjastot ovat avoinna rajoitetusti myös muille kuin koulun oppilaille (Latva-Pulkkila 2012). Ne ovat siis tavallaan yhdistelmä koulukirjastoa ja yleistä kirjastoa. Koulun oppilaat voivat lainata ja palauttaa kirjoja lainaus- ja palautusautomaattilla silloinkin kun paikalla ei ole henkilökuntaa. Lastenkirjastojen kokoelmat koostuvat täysin lastenaineistosta, mutta toimipisteeseen voi varata myös aikuisten aineistoa, koska aineistokuljetukset muista pisteistä toimivat samalla tavalla kuin missä tahansa muussakin toimipisteessä HelMet – alueella.

Helsingin kaupunginkirjasto vietti vuonna 2012 150-vuotisjuhlaansa, mutta pitkistä perinteistä huolimatta se ei ole jäänyt polkemaan paikoilleen (Toimintakertomus 2011, 7-9 [Viitattu 8.11.2012]). Uusi visio ja toiminta-ajatus luotiin toiminnan suunnan tarkastelemiseksi. Toiminta-ajatus on muuttunut kolmesti viimeisen 12 vuoden aikana, kertoo Helsingin kaupunginkirjaston kirjastotoimen johtaja Maija Berndtson vuoden 2011 toimintakertomuksessa. Toimintaa viedään Berndtsonin mukaan yhä asiakaslähtöisempään suuntaan. Kirjasto ei ole enää vain sisältönsä vaan toimii tilana ja mahdollisuutena luoda yhdessä uutta.

Helsingissä tehdään asiakastytyväisyyskyselyjä säännöllisesti ja viime vuoden kyselyssä Berndtson sanoo asiakastytyväisyyden nousseen huipputasolle. Kirjas-

tossa on myös selvitetty asiakkaiden kirjaston käyttötapoja. Berndtson kertoo, että selvityksen mukaan erityisesti 13-15 –vuotiaat nuoret tulevat kirjastoon tapaamaan kavereita, käyttämään tietokoneita tai vain oleskelemaan. Berndtson kertoo kuinka vuonna 2012 on tarkoitus lähentää yhteistyötä koko HelMet –alueella uudistamalla ja yhdistämällä verkkopalveluita. Tämä onkin jo tapahtunut kun kirjoitan tätä työtä.

Toiminta-ajatus 1.1.2012 alkaen:

Kaikki ovat tervetulleita kirjastoon. Kulttuuri, tieto ja mahdollisuus oppimiseen ovat ulottuvillasi kirjaston tiloissa ja verkossa. Palvelemme asiantuntevasti ja mutkattomasti. Puolustamme tasa-arvoista tiedon-saantia ja sananvapautta. Toimintamme edistää kestävästä kehitystä. Kehitämme kirjastopalveluja myös kansallisella ja kansainvälisellä tasolla (Vuosikertomus. 2011, 7 [Viitattu 8.11.2012]).

Visio 2017:

Kirjasto on ideoiden ja ajatusten rikastamo, jossa tietoja, taitoja ja tarinoita jakamalla luomme yhdessä uutta kansalaisyhteiskuntaa (Vuosi-kertomus. 2011, 7[Viitattu 8.11.2012]).

Suurin edessä olevista uudistuksista on uusi 2017 valmistuva keskustakirjasto. Hankekuvauksessa (Hankekuvaus 2010, 2 [Viitattu 8.11.2012]) kuvataan kuinka uuden rakennuksen ”Suunnittelun lähtökohtana on julkinen, kaikille avoin kaupunkitila ja kansalaisia aktivoiva toiminta, joka tukee demokratiaa, kulttuuria ja kehitystä.” Uuden kirjaston luvataan tuovan kulttuurin lähemmäs ihmistä ja mahdollistavan uudenlaisen luovuuden kukoistuksen, kun kansalaiset pääsevät sivistämään itseään. Tavoitteissa hahmotellaan verkkomaailman yhteisöllisyyden tuomista reaali maailmaan ja kuinka ihmisten tiedot, taidot ja tarinat kohtaavat paikassa, jonka kirjasto heille tarjoaa. Lapsille tämä käytännössä tarkoittaa tiloja, joissa on mahdollisuus kehittää itseään ja jotka ruokkivat lapsille luontaista uteliaisuutta. Erityistä lastenosastoa ei ole, vaan tilat on sijoitettu limittäin muiden palveluiden kanssa. ”Kun vanhemmat hoitavat asioitaan kirjastossa, lapsille on jotakin omaa tarjolla samassa näköpiirissä.” Erilaiset tilat mahdollistavat lapsille erilaiset toimintamahdollisuudet. Lasten maailma, jossa ovat mm. mediamaailma, hiljainen tila, satutila ja seikkailutila, tarjoaa lapsille runsaasti tilaa etsiä ja löytää.

Hankesuunnitelmassa (Hankesuunnitelma. 2010, 21 [Viitattu 8.11.2012]) kerrotaan, ettei nuorille ole korvamerkittyjä tiloja. ”He käyttävät koko kirjastoa omien tarpeidensa mukaan.” Musiikkiosasto on sekä aikuisten, lasten ja nuorten käytössä. Nuorille on tarjolla hiljaisia tiloja ja erilaisia ryhmätiloja. Erityisesti nuoria ajatellen on kirjastossa kymmeniä pelityöasemia sisältävä pelihuone.

3 LASTENKIRJASTOTYÖ

Lasten- ja nuortenkirjastotyö linkitetään vahvasti yhteen, koska raja siitä, milloin lapsesta tulee nuori eikä hänelle voi tarjota enää samoja palveluita kuin lapsille, on hyvin häilyvä. Lapsiasiakkaat pystytään jakamaan alle 3-vuotiaisiin, alle kouluikäisiin, alakoululaisiin ja yläkoululaisiin (Alameri-Sajama 2007, 12). Viimeistään yläkouluiässä lapsista tulee ensin varhaisnuoria, sen jälkeen nuoria ja nuoria aikuisia. Lapsille ja nuorille käytetään osittain samoja toimintamuotoja, ja siksi opinnäytetyöni ja tutkimukseni sivuaa myös nuortenkirjastotyötä monissa kohtaa. Lastenkirjastotyötä tehdään myös aikuisten parissa, koska monet yhteistyökumppanit ovat aikuisia. Myös vanhemmilla on suuri rooli lasten kirjastonkäytössä, joten heidätkin on otettava huomioon kohderyhmänä.

Lastenkirjastotyössä perustoimintojen (aineiston hankkiminen, lainaaminen, järjestäminen ja poistaminen) lisäksi tehdään paljon muutakin. Lasten- ja nuortenkirjastotyö on monipuolista ja se monipuolistuu jatkuvasti, kun erilaiset toimintamuodot otetaan osaksi kirjastojen perustoimintoja. Monet toimintamuodot tukevat kirjaston perustehtäviä, eli innostavat lapsia lukemaan ja lainaamaan eri aineistomuotoja, mutta yhä kasvavassa määrin kirjastosta on tullut myös tila, jossa on mahdollisuus kokea elämyksiä ja tutustua kulttuuriin kirjallisuuden ulkopuolelta.

Lastenkirjastotyö on haastavaa ja muuttuu ajan kuluessa monipuolisemmaksi ja haastavammaksi (Heikkilä 2004, 26). Satutunnit, kirjavinkkaus, kirjastonkäytönopetus, erilaiset projektit ja yhteistyö eri toimijoiden kanssa muodostavat lastenkirjastotyön kivijalan. Kiire ja yhä kovemmat odotukset tekevät lastenkirjastotyön tekemisestä Heikkilän mukaan joskus stressaavaa. Yhteistyöllä muiden toimijoiden kanssa voidaan helpottaa lastenkirjastotyön tekijän arkea. Ulkopuolelta ostetut palvelut voivat mahdollistaa monia toimintamuotoja joihin ei muutoin olisi mahdollisuuksia.

On joskus vaikea hahmottaa, mitkä toimintamuodot ovat niin sanotusti peruspalveluja ja mitkä lisäpalveluja. Peruspalvelut toteuttavat kirjastojen perustehtäviä, jotka on määritelty Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011–2016:ssa (2011, 6 [Viitattu 12.11.2012]):

- Kirjasto ruokkii kaiken ikäisten lukutottumuksia, mielikuvitusta ja tiedonhailua
- Kirjasto tukee järjestettyä ja omaehtoista oppimista
- Kirjastosta saa aineksia henkilökohtaiseen kehitykseen
- Kirjastosta löytää iloa, virkistystä ja elämyksiä
- Kirjasto on tie kulttuuriperinnön ja tieteen tulosten tuntemukseen
- Kirjastossa erilaiset kulttuurit kohtaavat
- Kirjastosta kansalainen saa perusinformaation
- Kirjasto tekee yhteistyötä paikallisten yhdistysten ja muiden yhteisötoimijoiden kanssa
- Kirjasto tukee kansalaisten tietoyhteiskuntataitoja kuten medialukutaitoa

Kirjastolaki (904/1998) taas määrittää yleisen kirjastojen tehtävän seuraavasti:

Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.

Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä.

Peruspalveluiksi voidaan aineiston lainauksen ja palautuksen lisäksi mielestäni määritellä ainakin kirjastonkäytön- ja tiedonhaunopetus, kirjavinkkaus ja satutunnit. Varmastikaan kaikissa kirjastoissa ei ole näitäkään toimintoja, mutta mielestäni tämän pitäisi olla minimi. Kirjavinkkaus ja kirjastonkäytönopetus linkittyvät yhteen täydentäen toinen toistaan ja ennen kouluikää lapsille täytyisi olla tarjolla vähintään satutunnit tai jotain vastaavaa. Peruspalveluita ei toimintamuotojen osalta ole määritelty missään asetuksessa tai laissa mutta tiedonhaun- ja kirjastonkäytönopetusta pitäisi tarjota kaikille peruskouluille, ja kaikkien koululuokkien tulisi päästä kirjastovierailuille säännöllisesti. Näillä perustoiminnoilla annetaan lapsille informaatiota kirjastosta, ruokitaan lukuintoa ja tehdään yhteistyötä koulutoimen kanssa. Kirjastot ovat ottamassa osaa medialukutaidon opetukseen peruskoulun opettajien rinnalla.

Lisäpalvelujen tarjoaminen on kirjastojen oma valinta. Lähes kaikki lastenkirjastotyön toimintamuodot voidaan laskea lisäpalveluiksi koska ne eivät sinällään ole pakollisia kirjastoille. Ne tukevat kirjaston perustehtävää eli ilmaista aineistonlainausta innostamalla lapsia lukemaan, kutsumalla lapsia kirjastoon ja tuomalla kirjastoa esille eri yhteyksissä.

Kiire ja yhä kovemmat odotukset tekevät lastenkirjastotyön tekemisestä joskus stressaavaa. Jos aikaa ei ole, yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa voi helpottaa lastenkirjastotyöntekijän arkea huomattavasti. Ulkopuolelta ostetut palvelut voivat mahdollistaa monia toimintamuotoja joihin ei muutoin olisi mahdollisuuksia (Heikkilä 2004, 26). Ulkoistamisestahan on puhuttu jo pitkään myös kirjastoissa ja suhtautuminen siihen on ollut vaihtelevaa. Ulkoistamisella on kuntapolitiikassa hieman negatiivinen maine mutta lastenkirjastotyössä ulkoistaminen voi yksinkertaisimmillaan tarkoittaa ulkopuolisen ihmisen palkkaamista vetämään satutunteja.

Lastenkirjastotyön tekijöiltä odotetaan paljon. Tanskassa tehtiin vuonna 2008 selvitys (Enemark 2008, 8-9) siitä, mitkä ovat lastenkirjastotyötä tekevien ammattilaisten tärkeimmät vaatimukset, ja mihin suuntaan lastenkirjastotyötä olisi kehitettävä. Selvityksen perusteella lukeminen ja oppiminen pysyvät edelleen tärkeänä tekijänä lastenkirjastotyössä, mutta lasta voidaan inspiroida muutenkin kuin aineistoilla. Kirjastojen tulisi selvityksen mukaan näkyä enemmän Internetissä ja ottaa paljon aktiivisempi osa reaali maailmassa järjestämällä tapahtumia ja ottamalla aktiivista kontaktia asiakkaisiin. Jo kirjastotilojen täytyisi olla inspiroivia ja yllättäviä. Lapsilla pitäisi olla mahdollisuus leikkiä ja pelata vapaasti kirjastoissa. Medialukutaito nousee tärkeimmäksi asiaksi jota kirjastojen pitäisi lapsille opettaa ja kouluyhteistyön ja koulukirjastoyhteistyön täytyisi olla tiiviimpää. Kirjasto voisi olla viimeisiä paikkoja jossa näkyisi yhteisöllisyys ja tila jonne kaikki ovat yhtäläisesti tervetulleita.

Mielestäni näitä ajatuksia toteutetaan jo Suomessa aika hyvin. Tiloista muokataan lapsiystävällisempiä ja ”kirjastossa täytyy olla hiljaa” –ajattelusta on alettu luopua. Ehkä kaikkein tärkein asia tanskalaisessa selvityksessä oli viimeinen kohta, jossa todettiin, että kirjaston johdon täytyy keskittää resursseja lapsiin. Kirjastoissa täytyy olla tarpeeksi henkilökuntaa, rahaa ja aikaa keskittyä lastenkirjastotyöhön. Tähän täytyisi saada parannusta myös Suomessa. Lapsiin kannattaa keskittää resursseja jo senkin takia, että lapset lainaavat suhteessa enemmän aineistoa kuin

aikuiset. Lapsena opittu kirjastonkäyttö jatkuu todennäköisesti myös nuorena ja aikuisena.

Kirjaston teknistymistä ei voi estää, uudet laitteet ja mediat laajentavat alaansa kirjastojen tiloissa. Ruotsissa tehtiin projekti, jonka tarkoituksena oli tehdä kirjastosta kiinnostava paikkana. Tähänkin liittyi tietenkin tilojen muokkaaminen kiinnostavampaan muotoon, mutta projektissa otettiin mukaan myös oppimisen näkökulma. Yhdessä lapsien, arkkitehtien ja yliopisto-opiskelijoiden kanssa luotiin tiloja, jotka innostavat lasta luomaan, oppimaan, leikkimään ja haaveilemaan (Claesson 2008, 10-11). Kirjaston tilojen uudelleen muokkaus ja remontointi vaativat rahoja joita monella kirjastolla ei ole. Kirjastot saavat uusia tiloja kun on pakko. Pienillä muutoksillakin voidaan toki vaikuttaa viihtyvyyteen. Monissa kirjastoissa aineistomäärän pienennys on itse asiassa lisännyt lainausta, ja näin voidaan kenties poistaa hyllyjä ja luoda olohuonemaista tilaa lapsille leikkimiseen, opiskeluun ja oleiluun.

Ruotsissa tämä vietiin ”the (more or less) bookless children’s library” -projektin yhteydessä ääripäähän (Madsen 2008, 14–15) ja 90 % kirjoista vietiin kellarin avovarastoon ja tilat suunniteltiin uudestaan. Pelit, musiikki ja elokuvat nousivat kirja-aineiston yli ja tilat suunniteltiin uusien medioiden keskittymäksi. Yksi huone oli pelaamista varten, yhdessä sai kuunnella musiikkia ja katsella elokuvia, tiede-huoneessa oli vielä kirjoja ja kotitehtäväkahvila, lukuhuoneessa sai lukea rauhassa mutta myös keskustella kirjoista. Alle 7-vuotiaat saivat leikkiä omassa tilassaan ja myös siellä sai lukea ääneen.

Projektikirjastoissa järjestettiin myös paljon tapahtumia jotka innostivat asiakkaita tulemaan paikalle: urheilukatsomo, vauvavinkkaus, tietokonekurssi, tiedonhaku-kurssi, singstar – kilpailu, peli-illat, animaatiokurssi, tiedoshow, kirjoittajakurssi, tähtivierailuja (kuuluisuuksia), elokuvamaraton, runokahvila, harrastuspaja, laulaja- ja kirjailijavieraita, pienkonsertteja ja poliisien ja eläinhoitajien vierailuja. Uusilla tiloilla ja tapahtumilla haluttiin vahvistaa lasten tietoa kulttuurista ja sopeuttaa heitä tietoyhteiskuntaan. Projektikirjastot luopuivat ajatuksesta, että kirjaston päätehtävä olisi tarjota aineistoa ja innostaa lasta lukemaan vaan haluttiin innostaa lasta tekemiseen ja vuorovaikutukseen muiden lasten ja aikuisten kanssa. Kirjasto voisi

olla se kehys jonka sisällä lapset voivat tuntemusta itsestään ja ympäröivästä maailmasta

Vaikka lähes kaiken kirja-aineiston siirtäminen avovarastoon kuulostaa aika suurelta muutokselta, on kirjaston tie mielestäni monella tapaa menossa juuri tuohon suuntaan. Esillä olisivat vain varmasti lainaan menevät aineistot ja pääpaino olisi siinä, mitä kirjastossa pystyy tekemään. Erilaiset tilat ja tapahtumat houkuttelevat lapset kirjastoon. Erilaiset toimintamuodot siis nousevat yhä suurempaan osaan lastenkirjastotyössä. Lukemaan innostamisella ja lasten kirjastoon houkuttelemisella on oma osansa tulevaisuudenkin kirjastossa. Ainakin vielä lainamäärät vaikuttavat kirjastojen määrärahoihin ja tätäkin on ajateltava, ennen kuin kirjat siirretään varastoihin.

Seuraavaksi esittelen lastenkirjastotyön yleisimpiä toimintamuotoja. Tutkimuksessa toimintamuodot ovat pääosassa, joten niiden ymmärtäminen on tärkeää. Erilaiset toimintamuodot olen jakanut seuraavasti: Lukemaan innostaminen, kirjastonkäytön- ja tiedonhaunopetus (myös mediakasvatus) ja muut toimintamuodot.

3.1 Lukemaan innostaminen

Kirjavinkkaus on lukemaan innostamisen menetelmä, jolla rohkaistaan ja houkutteellaan tarttumaan kirjaan, musiikkiin tai elokuvaan. Kirjavinkkausta voi tehdä Selesniemen mukaan (2009, 18–19) kirjastotilojen lisäksi myös koululuokassa, jos tarkoituksena ei ole antaa kirjastonkäytönopetusta samaan aikaan. Luokka voi olla turvallisempi paikka lapselle kuunnella kirjavinkkausta sen tuttuuden vuoksi.

Kirjavinkkauksessa kirjavinkkaaja jakaa oman lukukokemuksensa yleisönsä kanssa. Hän kertoo ajatuksistaan ja tunnelmistaan joita hänellä oli kirjaa lukiessa. Kirjasto voidaan myös lukea pätkän joka kertoo kirjasta jotain mutta jättää kuuntelijan odottamaan jatkoa. Kirjat täytyy valita kuuntelijoiden tason mukaan: samoja kirjoja ei voi vinkata tois- ja viitosluokkalaisille. Kirjavinkkauksen lopussa on tärkeää, että lapsilla on mahdollisuus tarkastella kirjoja itse. Parasta olisi jos vinkatut kirjat lähtisivät heti lainaan.

Kirjavinkkaus on rantautunut Suomeen Yhdysvalloista Ruotsin kautta 1990-luvulla Marja-Leena Mäkelän avustuksella ja levinnyt ympäri Suomea ja vakiinnuttanut asemansa lähes jokaisen kirjaston perustoimintona lastenosastolla. Kirjavinkkaus monipuolistuu jatkuvasti, ja aluksi kirjoista alkanut suosittelu kattaa jo musiikin ja elokuvankin. Kirjavinkkaukseen voidaan yhdistää myös draamaa käyttämällä puvustusta tai erilaisia apuvälineitä, kuten käsinukkeja. Kirjavinkkarina voi toimia kirjastoammattilaisten lisäksi opettajat ja lapset itse. Kirjavinkkausta voi reaali maailman lisäksi tehdä virtuaalisesti Internetissä. Monien kirjastojen sivuilla on luettavissa kirjavinkkejä ja kirjastokaista tarjoaa kirjavinkkejä videoina. Monissa verkkokirjastoissa mm. HelMetissä on mahdollisuus tehdä kirja-arvosteluja ja jättää oma mielipide kirjan tietueeseen.

KuMuKi-vinkkaus on Hirven mukaan (2012, 18–21) uudehko kirjavinkkauksen muoto, jossa käytetään kirjan lisäksi musiikkia ja kuvaa, KuMuKi -vinkkauksessa kirjat tuodaan esille houkuttelevina kirjatrailereina. Esityksessä on erityisen tärkeää visuaalinen hohdokkuus ja eläytyvä esiintyminen. Tämä vie kirjavinkkausta ja kokemusta kirjastosta hieman modernimpaan suuntaan ja muistuttaa kuulijoita, että kirjasto on paljon muutakin kuin paikka, jossa säilytetään kirjoja. Nykyajan lapset ovat kasvaneet audiovisuaalisessa maailmassa, joten myös kirjaston tulee ottaa audiovisuaaliset keinot käyttöön, jotta he innostuisivat kirjastosta. Näitä välineitä käyttämällä kuulijaa voidaan ohjata myös hieman pitkäjänteisempää lähestymistapaa vaativan lukemisen pariin. Varsinkaan nuoret eivät välttämättä jaksaa kuunnella pitkiä juonikertomuksia kirjoista, joiden kannet eivät sano heille mitään. Oikean musiikin yhdistäminen trailerilta tuntuvaan pilkahdukseen kirjan alusta voi herättää nuorena halun tutkia kirjaa lisää. KuMuKi-vinkkaus vaatii enemmän etukäteisvalmisteluja mutta, kun työn tekee kunnolla, voi samaa esitystä kierrättää vaikka kuinka laajasti sen aikaa kun kirjat ovat ns. pinnalla. Yllättävyys on hyvä lisäkeino, kun käytössä on musiikki ja kuvat. On hyvä hieman herätellä kuulijoita siirtymällä herkästä balladista metallimusiikkiin. Kuvat tukevat esitystä ja auttavat vinkkaajaa avaamaan kirjan sisältöä. Vaikka kuulijat eivät muistaisikaan, mitä kirjasta kerrottiin, tunnelma kirjasta säilyy musiikin avulla ja voi innostaa vaikkapa kirjan lainaamiseen.

Lyhyesti muista kirjastoissa esiintyvistä lukemiseen innostamisen muodoista: **Sanataideopetusta** tarjotaan kirjastoissa mm. sanataidekerhojen ja pajojen muo-

dossa. Kerhon pitäjänä voi olla kirjastontyöntekijä jolla on koulutusta sanataiteesta tai ulkopuolinen sanataiteen opettaja. **Lukudiplomia** käytetään monesti koulujen kanssa yhteistyössä. Kirjasto tarjoaa kirjalistat ja muunkin materiaalin, opettaja tekee tehtävät joilla lukudiplomi suoritetaan ja motivoi oppilaita lukudiplomin tekemiseen. Kirjalistat muokataan eri luokka-asteille ja tarkoitus olisi kannustaa lapsia lukemaan mahdollisimman paljon kirjoja listalta. Lapsia kannustetaan lukemaan myös erilaisilla **Projekteilla**.

3.2 Kirjastonkäytön ja tiedonhaunopetus

Monet kirjastot tekevät aktiivista yhteistyötä peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten kanssa. Kirjastot eivät ainoastaan tutustuta lapsia kirjastonkäyttöön, vaan myös informaation käyttöön sekä kirjallisten lähteiden kuin Internetin yhä kasvavien tietomaailmojen hallinnointiin. Monet koulut ja niiden opetussuunnitelmat sisältävät kirjastot ja niiden käytön osaksi perustaitoja jotka oppilailla kuuluisi olla.

Kirjastonkäytön opetuksen ei tarvitse olla tylsä luento siitä missä hyllypaikassa mikin kirja on, vaan se voi olla aktivoiva seikkailu kirjastontiloissa. Se voi sisältää myös kirjavinkkausta tai alempiluokkalaisille pienen satutuokion. Opetuksen tulisi kuitenkin esitellä kirjastontilat niin, että lasten on miellyttävä tulla sinne uudestaan ja auttaa lasta hahmottamaan aineistojen luokitusta ja paikkoja.

Kirjastonkäytön opetuksen voisi ottaa mukaan kuntien opetussuunnitelmaan (Lauhikari, Alin 2002, 62–63). Näin taattaisiin se, että kaikki koululaiset saisivat kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetusta tasapuolisesti. Opettajien on kuitenkin usein vaikea järjestää kirjastovierailuja pitkien välimatkojen ja puutteellisen ajan vuoksi. Yhden oppitunnin pituinen kirjastovierailu on haaste myös lastenkirjastotyöntekijöille, koska aika on hyvin rajallinen jotta siinä ehtisi esitellä koko kirjaston ja sen kokoelmat vaan opetuksen sisältöä on usein karsittava ja jaettava useampaan kirjastokäyntiin. Luokkien olisikin hyvä käydä kirjastossa säännöllisesti.

Mediakasvatus on Sallménin (2009, 9-12) mukaan luontainen osa kirjastotoimintaa. Mediakasvatuksella pyritään kehittämään medialukutaitoa. Mediakasvatuksella yritetään vaikuttaa yksilön median käyttöön ja mediataitoihin. Mediataidot eivät ole vain tietoteknisiä taitoja tai medioiden käyttötaitoa vaan myös kohtuullisuutta

eri medioiden käytössä ja mediakriittisyyttä. Mediakasvatus mielletään pääasiassa koulujen tehtäväksi, mutta kirjaton rooli medioiden välittäjänä tekee siitä luontaisen mediakasvattajan. Kiinnostus mediakasvatukseen on kasvussa ja lisää koulutusta kaivataan. Mediakasvatukseen kaivataan myös resursseja.

3.3 Muut toimintamuodot

Satutunnit aloitettiin Suomessa jo 1909. Mäkelän (2002, 12–15) mukaan ne ovat edelleen yksi lastenkirjastotyön kulmakivistä. Satutunnit ovat myös eräänlainen lukemaan innostamisen muoto pienille lapsille. Ovathan satutunnitkin eräänlaista kirjavinkkausta sekä lapsille että aikuisille. Perinteisellä satutunnilla vuorovaikutus on aika yksisuuntaista: aikuinen lukee ja lapset kuuntelevat. Tälläisiakin satutunteja pidetään edelleen mutta rinnalle on tullut myös paljon interaktiivisempi satutunninpitomuoto. Vuorovaikutteisissa satuhetkissä lapsilla on mahdollisuus osallistua kertomiseen, tekemiseen ja olemiseen.

Sadut ovat lapsille tärkeä väline käsitellä sekä positiivisia että negatiivisia tunteita. Sadun avulla on helpompi käsittää maailmaa ja rakentaa omaa minäkuva. Satu ohjaa lapsen mielikuvitusta turvallisesti ja auttavat ymmärtämään vaikeitakin asioita. Tästä syystä onkin tärkeää, että satutunnit pysyvät osana kirjastotoimintaa. Niillä on edelleen suuri merkitys lapsen elämässä ja kirjastolla on velvollisuus tarjota satuhetkiä lapsille. Satutunnin tulee mukautua kuulijakuntaan ja jokaisella satuhetken pitäjällä on oma tapansa toimia. Segmentointi voi auttaa satutunnin sisällön täsmäämistä kuulijoiden ikään ja kehitystasoon. Satuhetkeen voi tuoda uusia elementtejä esimerkiksi käsinukeilla tai musiikilla.

Nukketeatteritoiminta kirjastossa on aloitettu Helsingissä jo 1960-luvulla. Nukkejen avulla väritettiin satutuntia ja kerrottiin tarinoita. Nukketeatteri on oma teatteritaiteen alamuotonsa mutta kirjastossa sillä on oma historiansa kirjallisten tarinoiden välittäjänä.

Iltapäivätoimintaa voidaan järjestää kirjastoissa alakoululaisille. Ohjattu toiminta antaa lapsille kehittävää tekemistä koulupäivän ja illan väliin. Läksy-Help on yksi helppo tapa ohjata lasten ajanviettoa kirjastossa. Sehän on periaatteessa tietopal-

velua lapsille helpommassa muodossa. Yhtä oikeaa tapaa järjestää Läksy-Help ei ole.

Etelä-Haagan kirjastossa vuonna 2007 Läksy-Help järjestettiin niin, että yksi vuorossa oleva kirjastolainen piti rinnassaan lappua jossa luki ”Läksy-Help” (Verho 2007, 10). Tiettyinä aikana iltapäivästä Läksy-Help oleili osastolla lasten kanssa jolloin häneltä oli helppo kysyä apua. Apua annettaessa voidaan samalla pitää yllä järjestystä ja näyttää missä mikin on kirjastossa. Läksyjä tehdessä tulee sitten juteltua kaikesta muustakin ja lapsille tulee sellainen olo, että kirjastossa on mukavaa.

Karvakorvat kuulolla –toiminta on pääkaupunkiseudun oma nimi koirakuuntelu-toiminnalle. Ajatus koirista kirjallisina mentoreina on lähtenyt Yhdysvalloista 2000-luvun alussa (Jokitalo 2010, 20–21). Toiminta on tarkoitettu lapsille joiden lukutaito on ikäisiään heikompi, ja sen tarkoituksena on kannustaa lukemiseen. Vuorovaikutus lemmikkien kanssa rentouttaa, alentaa verenpainetta ja auttaa lapsia unohtamaan puutteellisen lukutaitonsa. Terapiakoirat ovat sosiaalisia, rauhallisia koiria, jotka kuuntelevat lapsen lukua rauhassa. Lukuhetket kestävät yleensä 20 minuuttia, jonka aikana lapsi ja koira ovat kahden kesken. Näin lukeminen saa täydellisen rauhan, eikä mikään häiritse hetkeä.

3.4 Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Koulun ja kirjaston välinen yhteistyö on arkea lasten- ja nuortenkirjastotyössä. Siitä kerroinkin jo paljon kirjastonkäytön opetuksen yhteydessä (ks. 3.2). Kirjastonkäytön ja tiedonhaun opetuksen lisäksi koulu voi olla tärkeä yhteistyökumppani erilaisten tapahtumien järjestämisessä. Se on myös kirjastolle hyvä markkinointipaikka. Koulujen **vanhempainilloissa** voi kirjasto myös käydä esittäytymässä (Kummala-Mustonen 2002, 97). Lasten lukuinnon suurin alulle panija on yleensä vanhempi, joka lukee lapselle ja kannustaa lasta lukemaan. Jotta vanhemmat olisivat tietoisia kirjaston tarjoamista mahdollisuuksista, kirjaston olisi hyvä järjestää tai vieraila vanhempainilloissa lähialueen kouluilla.

4 LASTENKIRJASTOTYÖ HELSINGIN KAUPUNGINKIRJASTOSSA

4.1 Lasten- ja nuortenkirjastoiminnan historia Helsingissä

Lapset ovat olleet kauan tärkeä käyttäjäryhmä Helsingin kaupunginkirjastolle. Mikko Laakso (2010, 87) kertoo Helsingin kaupunginkirjaston historiaa käsittelevässä kirjassaan *Kansanvalistajasta kansalaisten olohuoneeksi – Helsingin kaupunginkirjasto 1940–2005* (2010), kuinka jo Kasarmintorin luona olleen toimipisteen lukuosalissa oli muutamia lastenlehtiä ja opettaja valvomassa lapsia. Lapsilla oli lainausoikeus kirjaston perustamisesta asti, vaikka lapsille suunnattua aineistoa ei ollutkaan. Kun Richardinkadun kirjastotalo rakennettiin (1882), lapsilla ei aluksi ollut omaa tilaa, vaan lapset olivat osa aikuisten lehtisalia. Tämä aiheutti ahtautta, koska lastenlehtien lukeminen oli suosittua. Lukeminen ei ollut mikään itsestään selvyyttä vielä 1900-luvun alussa, eikä lapsille ollut paljon aineistoa tarjolla. On kuitenkin hienoa, että lapsia on otettu mukaan kirjastoon ja lapsilla on ollut oma osansa kirjastossa aivan alusta asti.

Satuillat aloitettiin Helsingissä jo vuonna 1909 (mts. 87). Tässä Suomi ei tullut paljon muuta maailmaan jäljessä. Ruotsissa satutunnit alkoivat samoihin aikoihin eikä Yhdysvaltojakaan jäljessä oltu kahtakymmentä vuotta enempiä. Mitään merkintöjä siitä, kuinka säännöllistä satuiltojen pitäminen Rikhardinkadulla oli, ei ole.

Vuonna 1912 lapset saivat oman osastonsa kirjaston ensimmäiseen kerrokseen, mutta lastenkokoelmat olivat edelleen niin niukat, että alle 12-vuotiaat saivat lainata vain yhden niteen kerrallaan (mts. 87–88). Lasten lainausoikeutta rajoitettiin käytösäännöissä pitkään, koska lainaaminen oli niin suosittua, etteivät kirjat olisi muutoin riittäneet. Lastenkirjastotoiminnan painopiste siirtyi Kallion haarakirjastoon sen avauduttua 1919. Lainausluvut olivat siellä huimia ja, kun siellä 1924 aloitettiin satutunnit, täytyi niihin järjestää pääsylippujärjestelmä, jottei paikalle tulisi liikaa lapsia. Parhaimmillaan kuuntelijoita oli 170. Lapsille ääneen lukeminen oli lapsista hienoa, vaikka alkuun se olikin hyvin yksisuuntaista: aikuinen istui edessä ja lapset istuivat hiljaa ja kuuntelivat. Mielestäni suosio kertoo kuitenkin siitä, ettei lapsille

ollut paljoo omia tapahtumia tai tilaisuuksia vielä tuolloin. Kirjastot olivat siis ensimmäisten joukossa tarjoamassa toimintaa joka oli tarkoitettu vain lapsille.

Sotien jälkeen suuret ikäluokat kansoittivat kirjastot, eikä lasten lukusaleista meinaannut välillä löytyä istumapaikkaa kaikille (mts. 91–92). Uusia toimipisteitä avattiin 1940-luvun lopulla ja 1950-luvulla huimaa vauhtia ja kaikkiin uusiin tiloihin riitti lapsiasiakkaita. Toimintaa haluttiin ruveta kehittämään suurten käyttäjämäärien takia. Lapsille haluttiin järjestää kehittäväää toimintaa kirjastontiloihin lukemisen lisäksi. Innoitusta uusien toimintamuotojen aloittamiselle haettiin Kööpenhaminan kirjastokursseilta ja vierailuista Ruotsin kirjastoihin. Ruotsista Suomeen tuotiin lastentietokilpailut. Rikhardinkadulla tämä toiminta aloitettiin teemalla ”Viikon kysymys”. Lapsia haluttiin rohkaista kirjastonkäytön harjoitteluun ja varsinkin ohjata käyttämään tietokirjoja. Kysymykset liittyivät usein johonkin teemaan tai taiteen alaan, jolloin vastausta etsiessään lapset samalla oppivat kirjoista. Tietokilpailu keräsi viikoittain yli sata osallistujaa. Tämä toimintamuoto levisi muihinkin toimipisteisiin ja sitä sovellettiin aina omaan toimipisteeseen sopivaksi. Tietokilpailut varmasti haastoivat lapsia ja auttoivat heitä tutustumaan aineistokortteihin. On varmasti ollut haastavaa opettaa lapsille hakuteosten ja kortistojen käyttöä mutta hauskan pelin yhteydessä se on varmasti onnistunut paremmin.

Muita uusia toimintamuotoja olivat opintokerhot, jotka edelsivät kirjastonkäytön opetusta (Laakso 2010, 93). Kerhossa opeteltiin käyttämään hakuteoksia ja luokitustajärjestelmää. 1940-luvulla aloitettiin myös kirjaesittelyt ja näyttelyt. Kirjastoon tulivat esittelyhylyt joissa esiteltiin ajankohtaisiin asioihin liittyviä kirjoja. Nämä näyttelyt olivat hyvin samanlaisia mitä vielä nykyäänkin näkee kirjastoissa.

Näyttelyt, jotka olivat Kalliossa kerrallaan esillä 2-4 viikkoa, koostuivat seinillä olleista iskulauseista, kuva-aineistosta, esille laitetuista kirjoista sekä portaikon lasivetriiniin sijoitetusta kuvakokonaisuudesta. Näiden esittelyjen ja näyttelyiden lisäksi lasten ja nuorten kiinnostusta hyviin harrastuksiin koetettiin herättää laatimalla eri alojen kirjallisuutta esitteleviä, houkuttelevasti kuvitettuja kirjalueteloita, joille annettiin iskevä nimi.

Kirjastonkäytön opetus aloitettiin vuonna 1956 Kalliossa opettajien aloitteesta (mts. 93). Oppitunnin kestävät opetustuokiot suunniteltiin erilaisiksi ikäryhmän mukaan. Pienemmille esiteltiin kirjaston tilat, jonka jälkeen heille kerrottiin tunnetuista

satukirjailijoista ja esitettiin satu. Tämän jälkeen lapset saivat tutustua aineistoon itsenäisesti. Vaikeustasoa nostettiin ikäryhmien mukaan kunnes vanhemmille koululaisille pidettiin kahden tunnin katsaus kirjastojen vaiheisiin eri maissa, Suomen kirjastolakiin ja kirjastoihin sekä harjoiteltiin omatoimisesti hakuteosten käyttöä. Ensimmäisen lukukauden aikana kävi yli 30 koululuokkaa Kallion kirjastossa tutustumiskäynnillä. Muut toimipisteet omaksuivat samat käytännöt nopeasti, ja tästä sai alkunsa kirjaston ja koulun yhteistyö Helsingissä. Periaatteessahan tuo ensimmäinen kirjastokäynti voitaisiin aivan hyvin toteuttaa lähes samanlaisena nykypäivänä. Mielestäni kirjailijoista kertominen ja sadun lukeminen kuulostaa melkein pä kirjavinkkaukselta.

Vuonna 1964 perustettiin Helsinkiin lastenkirjastotoimikunta lastenosastojen toiminnan tehostamiseksi (mts. 164–165). Kirjastojen ja koulujen yhteistyötä haluttiin lisätä ja tehdä toiminnasta näkyvämpää. Toimintamuotoja ruvettiin kehittämään ja Rikhardinkadun kirjastossa satuhetkiin lisättiin musiikkia ja satuja kuunneltiin myös äänilevyiltä. Sivukirjastojen toiminta polki paikoillaan ja innoitusta haettiin uudelleen Ruotsista. Tuolta matkalta tuomisiksi tarttui nukketeatteri. 1967 Rikhardinkadun kirjastossa (silloinen pääkirjasto) satutunnilla nähtiin ensimmäinen nukketeatteriesitys nimeltä satunuket. Tämä esitys kiersi muissakin toimipisteissä ja esitti satunäytelmiä. Nukketeatteri siivitti satutunnit uuteen suosioon. Passiivisen kuuntelun sijaan nukketeatteritoiminta oli lasta aktivoivaa eikä hiljaisuutta vaadittu. Lapista oli hauskeampi seurata esitystä kun sitä sai kommentoida ja sai nauraa vapaasti. Nukketeatterilla on edelleen vahva jalansija lastenkirjastotyössä.

Kirjastojen ja koulujen yhteistyötä tiivistettiin uudella kirjastoasetuksella, jossa koulurakennuksissa sijaitsevia kirjastoja määrättiin huolehtimaan myös oppilaskirjastoista (mts.168-169, 171). Koululuokkia innostettiin voimakkaalle kampanjoinnilla käymään tutustumassa kirjastoihin. 1970-luvun alussa aloitettiin myös lasten elokuvakerhotoiminta. Tuolloin esitystekniikka oli uutta ja veti hyvin katsojia paikalle, kirjastoissa näytettiin mm. piirrettyjä ja vanhoja mykkäkomedioita.

1980-luvun loppupuolella lastentilaisuuksien (satutunnit, tietokilpailut) kävijämäärät kääntyivät laskuun. Myös lastenaineiston lainaus polki paikallaan. Erityisesti huolissaan oltiin 10-15 –vuotiaiden poikien laskeneesta lukuinnosta. Tähän kehitettiin uusinta tekniikkaa käyttävä mediateekki vuonna 1994 (Laakso 2010, 267–269).

Töölössä käyttöön otettiin tuolloin kolmesta tietokoneesta, niiden oheislaitteista ja verkkoyhteyksistä koostuva kokonaisuus jolle annettiin nimeksi Tölkki. Koneiden avulla saattoi käyttää multi- ja hypermediaohjelmia cd-rom-levyiltä sekä käyttää Internetiä. Rompuilla oli mm. tietokirjoja joita saattoi käyttää kielten opetteluun tai esitelmän tekemiseen. Myös satujen kuunteleminen oli mahdollista mediateekissa. Tarjolla olevat pelit olivat seikkailu- ja roolipelejä. Mediateekki oli huippumenestys. Monilla ei vielä tuolloin ollut mahdollisuutta omaan tietokoneeseen ja mediateekin kaikki koneet olivat varattuja useita viikkoja eteenpäin. Nykyiset kirjastotkin kamppailevat saman ikäryhmän suosioista. Poikien lukuinto on laskenut jatkuvasti. Nykypäivän kirjastot houkuttelevat poikia peli- ja tietokoneilla. Kirjastossa konsolipelien pelaaminen harvoin kuitenkaan vaikuttaa lasten lukuintoon.

Myös satutunteja kehitettiin edelleen. Nukketeatteri oli eriytynyt omaksi toimintamuodokseen mutta esitysrekvisiittaa saatettiin käyttää satutuntien tehosteena (mts. 307). Myös kerrontapaan ruvettiin kiinnittämään enemmän huomiota ja ”kertoja ja kirja”-kerrontaan joka luottaa rauhalliseen esittämiseen, jonka on todettu vetoavan lapsiin jotka on kyllästetty mediamaailman virikkeillä. Ehkä tässä on nähtävillä ero kahden ryhmittymän välillä. Toiset vannovat vanhan, hyvän tavan nimien satujen kerronnassa ja toiset haluavat kehittää satutunteja eteenpäin tuomalla audiovisuaaliset tehosteet osaksi satuhetkeä.

Helsingin kaupunginkirjaston hiipuneen kirjastoauto toiminnan seurauksesta toinen kirjastoautoista muutettiin lastenkirjastoautoksi jota se on tänäkin päivänä (mts.308). Kaksi kolmasosaa auton aineistosta suunnattiin lapsille. Vuonna 1992 se alkoi palvella koulujen ja päiväkotien lapsia. Auto kiersi myös lapsiperheiden suosiossa olevilla asuinalueilla. Monissa kunnissa joissa on useampi kirjastoauto, toinen on tarkoitettu nimenomaan lapsille. Kirjastoauto on hyvä vaihtoehto niille kunnille joissa välimatkat koulujen, päiväkotien, lähiöiden ja kirjastojen välillä ovat suuret.

1990-luvun alussa kirjastoihin hiipi ajatus kirjastonkäytön opetuksen uudistamisesta (mts. 309–311). Alettiin ajatella ettei kirjastonkäytön opetuksen tarvitsisi olla niin jäykkää ja kirjastotermeillä kyllästettyä. Kirjavinkkaus aloitettiin todenteolla vuonna 1996, jolloin yksi kirjavinkkari kiersi neljässä viikossa lukuvinkkaamassa 59 luokalle. Projektina alkanut vinkkaaminen muuttui nopeasti pysyväksi toiminnaksi ja jo

seuraavan vuonna vinkattavia luokkia oli 253. Kirjavinkkaus on myös jäänyt pysyväksi toiminnaksi ja on osa KIRKOU –toimintamallia (ks. 4.3).

Kouluja lähestyttiin myös ykkösluokkaisille suunnatuilla tervehdyspaketeilla joissa oli kirjastokortin hakulomake, kirjavinkkejä ja tietoa Helsingin kaupunginkirjastosta (mts. 311). Tervehdyspaketteja jaetaan ykkösluokkalaisille edelleen. Tervehdyspakettejen sisältö on muuttunut vuosien saatossa eikä pakettien vaikutuksista ole tehty selvitystä (siitä kuinka moni lapsi hankkii kirjastokortin) mutta toimivaksi paketti on koettu, koska se on otettu pysyväksi toiminnaksi.

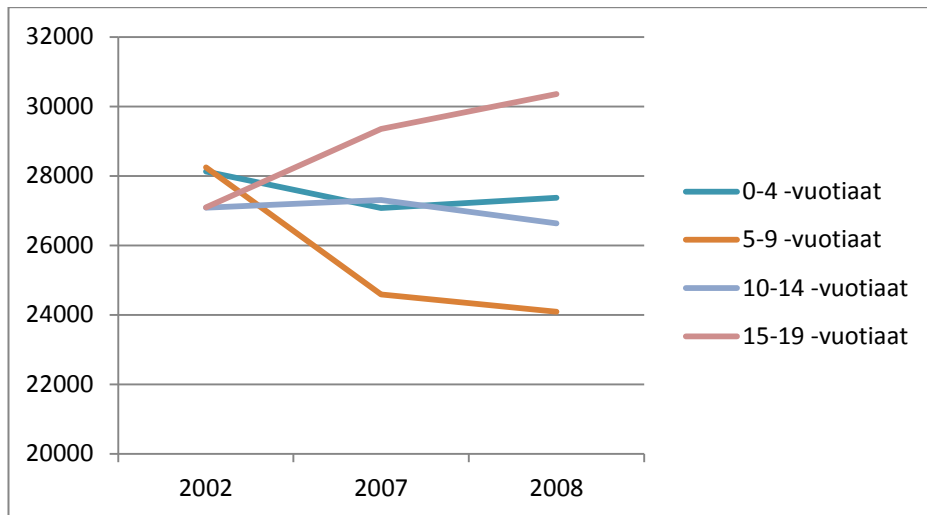
Lukemiseen innostamisen saralla Helsingissä järjestettiin 1998–2006 kova lukija – kisoja, joissa lapsia innostettiin lukemaan mahdollisimman paljon kirjoja. Kilpailussa oli kolme sarjaa vuosiluokkien mukaan ja voittajat saivat joka vuosi kirjapalkinnon ja kunniakirjan.

Lastenkirjastotyöllä ja sen toimintamuodoilla on pitkä juuret Helsingin kaupunginkirjaston historiassa. Jo 1900-luvun alussa alkaneet satutunnit ovat olleet kestävä toiminto koko ajan tähän päivään asti. Muillakaan toiminnoilla ei ole kestänyt kauaa rantautua kirjastoon, kun ne on Suomessa keksitty. Kirjavinkkausta on tehty Helsingissä jo yli viidentoista vuoden ajan, kun sitä joissakin kunnissa vasta aloitellaan. Innoitusta on haettu tasaisin väliajoin ulkomailta ja yhä edelleen seurataan tarkkaan, mitä muualla kehitellään, ja toimivat ideat integroidaan toimintaan nopeasti.

4.2 Lasten- ja nuortenkirjastotyössä juuri nyt

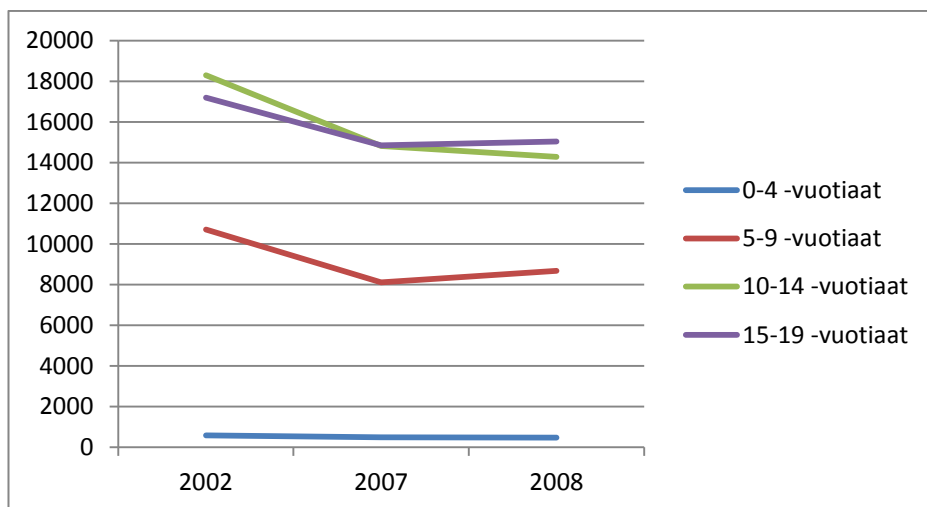
Helsingin väestöstä perheisiin kuului vuonna 2004 lopussa 66 prosenttia (Helsinki alueittain 2005. 2006). Perheiden keskokoko oli 2,67 henkilöä per perhe. Perheitä asui eniten Pohjois- ja Koillis-Helsingissä pientaloalueilla. Lapsiperheistä eniten yksinhuoltajaperheitä oli Pasilan ja Vallilan alueilla, 43 prosenttia. Alle 15-vuotiaiden osuus Itä- Kaakkois- ja Koillis-Helsingissä asuvista oli noin 20 prosenttia. Vähiten lapsia asui Keski- ja Etelä-Helsingissä.

Seuraavassa diagrammissa esitetään lapsien määrä koko Helsingin väestöstä (kuvio 1):



Kuvio 1 Lapsiväestön määrä Helsingissä vuosina 2002, 2007 ja 2008 (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012])

Vuonna 2002 lapsia oli tasaisesti 27 000-28 250 kaikista ikäluokista, mutta kuuden vuoden kuluessa nuorten määrä kasvaa ja 5-9 -vuotiaiden määrä laskee. Määrään vaikuttaa muuttoliike, ja vanhemmat saattavat muuttaa koulujen ja töiden perässä. Syntyvyys laskee jatkuvasti, ja tämä tietenkin vaikuttaa kaikkiin ikäluokkiin.

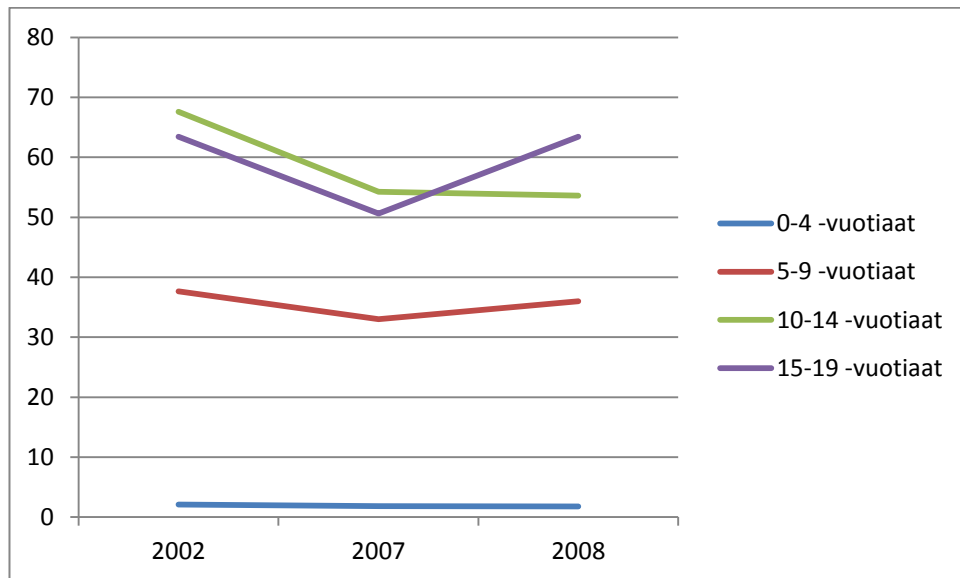


Kuvio 2 Lainaajat ikäryhmien mukaan (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012]).

Lainajien määrässä hälyttävintä on 10–14-vuotiaiden lainajien määrän vähentyminen (kuvio 2). Kaikkein lapsilainajien määrä on vähentynyt mutta alakoulun 4-6-luokkalaisten ja yläkoulun 7-luokkalaisten lainajien määrä on laskenut 3 500:lla. Tämä ei selity edellisen kuvion väestömäärälläkään, koska vähentynyt ikäryhmä oli 5-9-vuotiaat. 10-14-vuotiaiden lasten kuuluisi jo omistaa oma kirjastokortti ja

olla koulun avustuksella aktiivisia lainaajia. Alle 4-vuotiaiden pieni määrä selittyy sillä, että heille harvoin hankitaan omia kirjastokortteja vaan pienten lasten materiaali lainataan aikuisten korteille. Kaikkia ykkösluokkalaisia kannustetaan hankimaan oma kirjastokortti kutsumalla heidät kirjastovierailulle ja Helsingissä käytössä on tervetuloapaketti.

Seuraavaksi tarkastelussa on prosentuaalinen lainaajien määrä väestöstä ikäryhmittäin (kuvio 3).

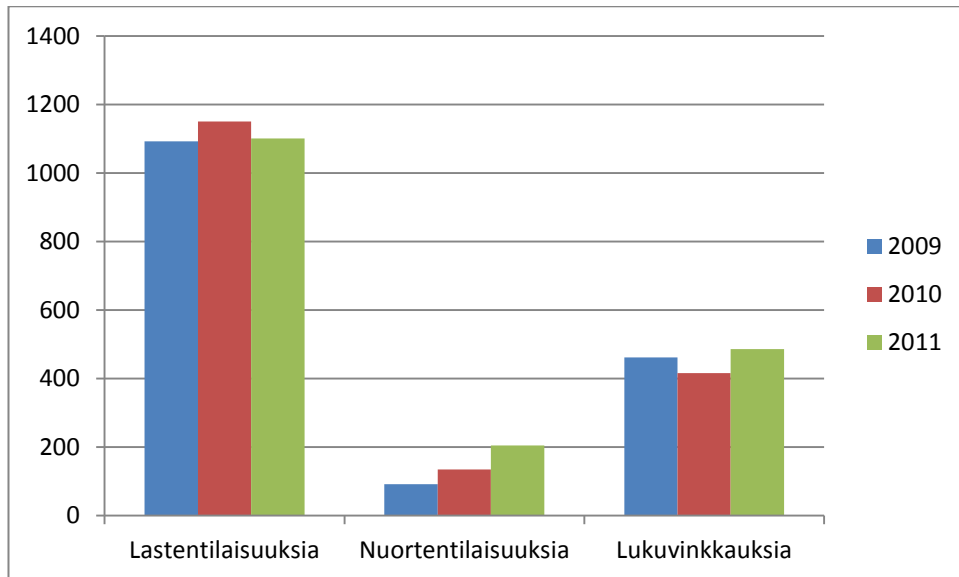


Kuvio 3 Lainaajia väestöstä prosenteissa (Toimintakertomukset 2007 & 2008. [Viitattu 5.11.2012]).

Lainajien kokonaismäärä lapsiväestöstä on vuonna 2008 oli 31 % ja yli viisivuotiasta 47%. Parantamisen varaa mielestäni olisi. Joissakin kunnissa kirjastokortti hankitaan kaikille peruskoulun ykkösluokkalaisille. Helsingissä muuttoliike on niin suurta, että se hankaloittaa kaikkien lasten tavoittamista. Usein vastuu kirjastokortin hankkimisesta jää vanhemmille ja jos vanhemmat eivät ole aktiivisia kirjastonkäyttäjiä, lapsi voi jäädä ilman korttia. Joissakin kouluissa luokkien kirjat lainataan koulujen omille korteille, jolloin lapset kyllä lukevat kirjastosta lainattuja kirjoja koulussa mutta heitä ei lasketa lainaajiksi.

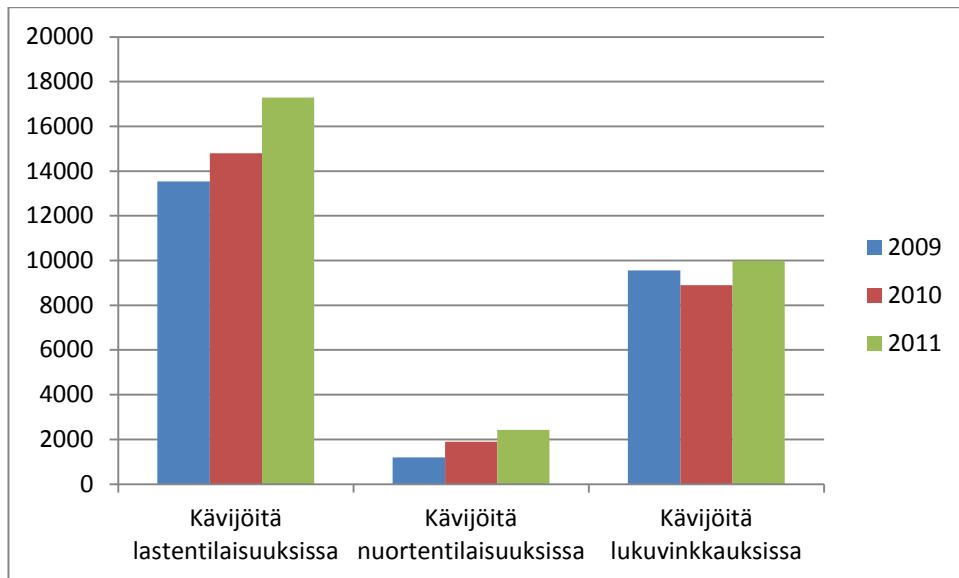
Helsingin kaupunginkirjaston vuosikertomuksista selviää järjestettyjen tapahtumien määrä kolmena edellisenä vuotena (kuvio 4). Taulukossa olevat lastentilaisuudet voivat olla esimerkiksi satutunteja, lastenkirjanäyttelyitä, läksyhelpejä ja lapsille tarkoitettuja kerhoja. Nuorten tapahtumia ovat esimerkiksi nuorille suunnatut luku-piirit, peli-illat ja tiedonhaunopetukset.

Helposti voidaan todeta, että lapsille järjestetään enemmän tilaisuuksia kuin nuorille, mutta nuortentilaisuuksien määrä on kasvanut selkeästi viime vuosina. Kirjavinkkauksia oli viime vuonna enemmän kuin kahtena edellisenä. Lastentilaisuuksia sen sijaan oli viime vuonna vähemmän kuin toissa vuonna mutta erot eivät ole huimat.



Kuvio 4 Järjestetyt tilaisuudet. (Toimintakertomukset 2011, 2010 & 2009. [Viitattu 5.11.2012])

Kävijämäärät ovat avoimien tilaisuuksien osalta selvässä kasvussa (kuvio 5). Varsinkin nuortentilaisuudet keräävät enemmän kävijöitä. Tämä johtuu varmasti osaltaan siitä, että mahdollisuuksia on enemmän esim. pelitilojen ansiosta. Lukuvinkkauksien kävijämäärät ovat pysyneet samoina. Lukuvinkkaukset ovat tilaisuuksia joihin kutsutaan tiettyjä koululuokkia ja ryhmiä, jolloin kävijämäärät pysyvät samoina. 2010 vuoden kävijöiden lievä lasku selittyy järjestettyjen vinkkauksien määrän laskulla.



Kuvio 5 Kävijät järjestetyissä tilaisuuksissa. (Toimintakertomukset 2011, 2010 & 2009. [Viitattu 5.11.2012])

4.3 KIRKOU -toiminta

KIRKOU (Kirjasto, koulu ja koulukirjastohanke) on Helsingin kaupunginkirjaston ja Helsingin opetustoimen yhteinen hanke, jonka suunnittelussa olivat mukana opetusviraston mediakeskuksen johtaja ja opetuspäälliköt (Fredrikson 2012). Yhteistyöhankkeen suunnittelu alkoi 2008 ja se suunniteltiin ja pilotoitiin kahdessa toimipisteessä ennen kuin se on otettu käyttöön koko Helsingin alueella. Pilotointi oli mielestäni fiksua, koska siitä saatiin paljon tarpeellista tietoa siitä mitkä toimintamallit toimivat ja mitkä eivät. Käyttöönotto koko Helsingin alueella varmasti helpotui kun oli oikeaa tietoa siitä kuinka asiat tulisi hoitaa.

Hankkeen tavoitteena on ollut kehittää kirjastojen ja koulujen välistä yhteistyötä ja yhtenäistää toimintatapoja kouluyhteistyön saralla Helsingissä (Fredrikson 2012). Koulut ovat aina olleet tärkeä yhteistyökumppani kirjastojen näkökulmasta ja toiminnan kehittäminen kestäväälle pohjalle on yksi tärkeimmistä tavoitteista kaikille kirjastoille. KIRKOU:ta on edeltänyt kirjava nippu muita hankkeita, jotka eivät ole kuitenkaan onnistuneet juurruttamaan itseään olennaiseksi osaksi kaikkien kirjastotoimipisteiden toimintaa. Hankkeen tavoite oli luoda olosuhteet, joissa kaikki oppilaat saisivat yhtäläiset mahdollisuudet tutustua kirjastoon ja sen palveluihin. Aikaisemmin kukin toimipiste hoiti asiaa oman aktiivisuutensa mukaan. Yhtenäistetty

toiminta takaa sen, että lapset saavat samanlaista kohtelua kaikissa kouluissa Helsingissä. Muuttamisen kaupungin sisällä ei pitäisi sinällään siis vaikuttaa siihen millaista kirjastonkäytön opetusta saa kun kaikilla toimipisteillä on käytössä samat ohjeet.

Jokaisessa kirjastotoimipisteessä on hankkeeseen liittyvä vastuuhenkilö, ja koulut on jaettu vastuualueisiin (Fredrikson 2012). Myös jokaisessa peruskoulussa on vastuuopettaja, joka toimii koulunsa koulukirjasto-opettajana. Kaupungin ylläpitämiä kouluja on 124. Nämä koulut ovat ensisijalla KIRKOU -toimintamallissa. Kirjastotoimipisteet voivat myös tehdä yhteistyötä, jos työmäärä tuntuu ylivoimaiselta resursseihin verrattuna. Koulut on jaettu alueittain ja alueitten kirjastot voivat tehdä yhteistyötä, mikäli henkilökuntaa ei jossain kirjastossa riitä KIRKOU – toiminnan suorittamiseen. Myös ruotsinkielisten koulujen KIRKOU -toiminnassa tehdään yhteistyötä, koska läheskään kaikissa kirjastotoimipisteessä ei ole ruotsinkielisiä kirjastolaisia. Ruotsia äidinkielenään puhuvia kirjastotyöntekijöitä on käsittääkseni paljon vähemmän kuin kouluissa olisi tarvetta. Kuitenkaan yksi ruotsinkielinen kirjastoammattilainen ei voi lukuvuodessa kiertää kovin monessa paikassa pitämässä tiedonhaunopetusta ja vinkkaamassa.

Kirjastojen täytyy vähintään tarjota kirjavinkkausta kolmasluokkalaisille ja tiedonhankinnanopetusta seitsemäsluokkalaisille. Tämä on minimi, joka järjestetään kaikille kouluille. Kirjaston resurssit määrittävät tekevätkö kirjastot vain minimin vai järjestävätkö ne toimintaa myös muille ikäryhmille (Fredrikson 2012). Käytännössä siis osassa toimipisteitä palveluita kouluille on tullut lisää, ja osassa on jouduttu karsimaan, kun lisää kouluja on otettu mukaan toimintaan. Aiemmin ei ollut mitään yhtenäisiä toiminta-alueita joiden mukaan koulut olisi jaettu joten joitakin muutoksia on saattanut tulla siihen mistä kirjastosta koulut palvelunsa saavat.

Hankeella on kirjoitetut pelisäännöt, jotka on laadittu pilottialueiden koulujen ja kirjastojen yhteistyönä (Fredrikson 2012). Pelisääntöjen laadinnassa on ollut mukana opettajia ja kirjaston henkilökuntaa. Aluksi toiminta pilotoitiin Kannelmäessä ja Itäkeskuksessa, mutta viime lukuvuodella 2011–2012 koskivat pelisäännöt koko kaupungin aluetta. Sekä kirjastolaisia että opettajia on informoitu useasti ja heille on järjestetty koulutuksia, joissa on koulutuksen saamisen lisäksi ollut mahdollisuus verkostoitua ja avata keskusteluyhteys.

KIRKOU –toiminnalla on ohjausryhmä, joka seuraa säännöllisesti toiminnan kehitystä ja kehittää toimintaa myös jatkossa. On mielestäni hyvä, että toiminnan koordinointi jatkuu vielä hankkeen päättymisen jälkeen. Hankehan päättyi vuonna 2011, mutta kuten aikaisemminkin totesin, siitä on tullut osa vakituista toimintaa Helsingissä. Vakituisten toiminnan alulle paneminen on lähes jokaisen kehityshankkeen päätarkoitus ja tässä se on mielestäni toteutettu hyvin.

Hanke on odotetusti saanut kannustusta ja vastustusta (Fredrikson 2012). Kirjastojen on täytynyt mukautua siihen, että toimintaa ei saakaan enää hoitaa täysin itsenäisesti ja miniminormit täytyy täyttää. Koulujen kannalta tämä on merkinnyt sitä, että osa kouluista saa palveluja, joita niillä ei ole ennen ollut ja toisilta kouluilta palvelut ovat karsiutuneet.

5 TUTKIMUS

5.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusidea lähti liikkeelle ollessani työharjoittelussa Pasilan kirjastossa. Keskustelin lastenkirjastotyön ammattilaisten kanssa Helsingissä ja tuli ilmi, etteivät toimipisteet aina välttämättä tiedä toistensa järjestämästä toiminnasta. Tavoitteeni oli saada kattava kuva siitä, millaista toimintaa Helsingin kaupunginkirjastossa on, kuinka sitä kehitetään ja millaisena nähdään lasten- ja nuortenkirjastotyön tulevaisuus. Samalla ajattelin selvittää, millaisella motivaatiolla lasten- ja nuortenkirjastotyötä tehdään ja mitkä ovat sen suurimmat haasteet.

Tutkimusmenetelmänä käytin pääasiassa kvantitatiivista tutkimusmenetelmää, jossa käytettävät mittarit ovat määrällisiä. Halusin selvittää muuttujien välisiä eroja ja suhteita. Kvantitatiivisella tutkimusmenetelmällä etsitään vastauksia kysymyksiin kuinka paljon ja miten usein (Vilkkä 2007, 13). Kuitenkin osa avoimista kysymyksistä täyttävät kriteerit myös kvalitatiivisen menetelmän käytölle ja selvittävät ilmiöiden syitä ja vastaavat kysymykseen miksi. Koko tutkimuksen toteuttaminen kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä ei myöskään tuntunut hyvältä ajatukselta, koska mielestäni se olisi vaatinut haastatteluita. Jo käytännön syiden takia verkkokysely oli minulle luonnollinen vaihtoehto.

Tutkimusstrategiana käytettämäni survey-tutkimusmenetelmä käyttää kyselyä aineiston hankintavälineenä (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 193). Halusin tehdä kyselyn haastattelun sijaan, koska halusin saada mahdollisimman paljon vastauksia. Haastatteluja on vaikeampi toteuttaa ja ne ovat hyvin aikaavieviä. Haastattelutilanteessa vastaaja ei ole yhtä anonyymi kuin verkkokyselyyn vastatessa ja haastateltavilla on taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia (Hirsjärvi ym. 2009, 206). Arvelin, että esimerkiksi epäkohdat eivät tulisi yhtä hyvin esille haastatteluisa kuin kyselyssä.

Kyselyssä kaikilta vastaajilta kysytään samat kysymykset ja strukturoiduissa kysymyksissä myös vastaus on joku ennalta annetuista vaihtoehdoista. Osa kysymyksistäni on myös puolistrukturoituja, jolloin valmiiden vastausvaihtoehtojen li-

säksi valittavana on oma avoin vastaus, joka saattaa täydentää valittua vaihtoehtoa. Yhdessä kysymyksessä käytän likertin asteikkoa joka on skaaloihin perustuva kysymystyyppi. Likertin asteikko on portaallinen asteikko jossa vaihtoehdot muodostavat nousevan tai laskevan skaalan. (Hirsjärvi ym 2009, 200).

Käytin avoimia kysymyksiä, koska niillä on helpompi selvittää, mitä vastaajilla on todella mielessään. Tämä sopii kyselyyni hyvin, koska en halua kahlita vastaajia valmiisiin vaihtoehtoihin (Hirsjärvi ym. 2009, 200–201). Vaarana on, että avoimilla kysymyksillä vastauksista voi tulla kirjavia ja niiden luotettavuus voi kärsiä. Avoimia kysymyksiä on hitaampaa analysoida mutta vastaukset ovat monipuolisempia eikä kyselyn laatian omat oletukset vaikuta niin paljon kuin valmiiden vastausvaihtoehtojen kohdalla.

Kyselytutkimuksen etu on suuri vastaajajoukko. Tämä tietenkin palvelee tätä tutkimusta hyvin koska tavoitteena on saada mahdollisimman monta vastaajaa valikoidusta ryhmästä. Kyselytutkimuksen heikkoutena voidaan pitää sitä, ettei voida varmistaa ymmärtääkö vastaaja lukemansa kysymykset oikein ja onko hän motivoitunut vastaamaan parhaan kykynsä mukaisesti.

5.2 Tutkimuksen otanta ja toteutus

Tutkimus toteutettiin verkkokyselynä Webropol-alustalla. Jo kyselyä tehdessäni ajattelin kyselyn vastaajajoukkoa, jonka halusin rajata tarkoin. Kysely suunnattiin Helsingin kaupunginkirjastossa työskenteleville kirjastoammattilaisille, jotka tekevät joko kokoaikaisesti tai osa-aikaisesti lasten- ja nuortenkirjastotyötä omassa toimipisteessään. Kyselyn jakelua hoiti kirjastossa työskentelevä yhteyshenkilö. Kyselyn linkki julkaistiin Helsingin kaupunginkirjaston sähköisellä työpöydällä saatetekstin kera. Siinä kerroin itsestäni ja kyselyni tavoitteista. Kerroin, että toivoisin kaikkien sellaisten henkilöiden vastauksia, jotka ovat vähänkään tekemisissä lasten- ja nuorten kirjastotyön kanssa. Linkki oli aktiivisena reilun kahden viikon ajan, ja kyselystä muistutettiin puolesta välissä määräaika. Lisäksi kaksi päivää ennen viimeistä vastauspäivää otettiin niihin kirjastoihin sähköpostilla yhteyttä, jotka eivät vielä olleet vastanneet ollenkaan.

Ensimmäinen osa tutkimuskaavakkeesta on strukturoitu, jolloin vastausvaihtoehdot ovat valmiina, ja kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla. Kysymykset voidaan myös esittää jokaiselle vastaajalla yhdenmukaisesti. Koulutusta ja virkenimikettä koskevissa kysymyksissä vastaajilla oli myös mahdollisuus tarjota oma vaihtohehtonsa. Tein näin, koska kirjastoalalle on mahdollista kouluttautua hyvin monta väylää. Kaikkien koulutusvaihtoehtojen listaaminen olisi ollut työlästä ja tarpeetonta. Valitsin kolme yleisintä vaihtoehtoa (merkonomi, tradenomi ja maisteri) kirjastoalan koulutuksista, jonka jälkeen lisäsin vaihtoehdon ”Joku muu, mikä?”. Virkanimikkeissä käytin samaa lisävaihtoehtoa, koska halusin eliminoida tilanteen jossa joku yllättävä virkanimike jäisi mainitsematta. Oma lisävaihtoehto on myös kysymyksessä kahdeksan jossa listataan oman toimipisteen oleellisia toimintamuotoja. Arvelin, että toimintamuotoja on niin paljon, että on vain järkevää antaa vastaajien luetella erikoisimmat itse, ja laitoin vain 11 omasta mielestäni yleisintä vaihtoehtoa listalle.

Kysymys kymmenen tehtiin likertin asteikolla jossa esitellään väittämiä ja vastaaja valitsee niistä kuinka voimakkaasti hän on samaa tai erimieltä väittämän kanssa (Hirsjärvi ym. 2009, 200). Loput kysymykset (10–17) olivat avoimia kysymyksiä ja viimeisenä vielä palauteosio, johon sai antaa myös kritiikkiä kyselyn mahdollisista vioista.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyyn tuli 31 vastausta 24 toimipisteestä. Lisäksi yksi vastaus tuli kirjastoautosta ja yksi vastaaja ilmoitti tekevänsä etätöitä. Kymmenestä toimipisteestä jätettiin kokonaan vastaamatta. Eniten vastauksia tuli Töölön kirjastosta ja kaikista muistakin suurpiirien pääkirjastoista vastattiin.

6.1 Perustiedot

Seitsemällä ensimmäisellä perustietokysymyksellä pyrittiin selvittämään Helsingin kaupunginkirjastossa lastenkirjastotyötä tekevien alan kokemusta ja koulutustasoa. Myös toimipiste ja erillisen lastenosaston olemassaolo ovat kirjastotyön tarkastelun kannalta oleellisia peruskysymyksiä. Kysymällä toimipistettä pystyttiin varmistamaan, että tutkimukseen osallistui vastaajia mahdollisimman monesta toimipisteestä. Erillinen lastenosasto vaikuttaa toimintamuotojen laajuuteen ja myös helpottaa vertailua toimipisteiden toimintamallien välillä. Mitään kovin yllättäviä tietoja eivät peruskysymykset tarjoa, mutta ne antavat hyvän kuvan siitä, millainen vastaajajoukko kokonaisuudessaan on.

Odotettua oli, että suurin osa vastaajista olisi naisia. Heitä oli 90 prosenttia. Miespuolisia vastaajista oli vain 3 kappaletta. Tämän kysymyksen validius jää kysymysmerkiksi, koska tarjoaa hyvin vähän lisätietoa kirjastoammattilaisista. Se vain vahvistaa käsitystä siitä, että lasten ja nuorten kirjastotyö on, jos suinkin mahdollista, vieläkin naisvaltaisempaa kuin muut kirjastotyön osa-alueet.

Kolmannessa kysymyksessä suurin osa vastaajista ilmoitti työskentelevänsä toimipisteessä, jossa on erillinen lastenosasto. En ollut mitenkään avannut erillisen lastenosaston käsitettä, eli kysely ei tältä osin ole täysin luotettava. Erillinen lastenosasto ei tarkoita vain erilliseksi rauhoitettua tilaa, vaan se tarvitsee myös sille täysin omistautuneen henkilökunnan. Tämä ei ehkä ollut selvää kaikille vastaajille, koska myös alle kuuden henkilön toimipisteet ilmoittivat heillä olevan erillisen lastenosaston. Se, että 71 prosenttia vastaajista kokee, että heidän toimipisteessään on erillinen lastenosasto, ei siis automaattisesti tarkoita, että kysely koskettaisi vain suuria toimipisteitä. Harmittavasti kaikki kyselyyn vastaamatta jättäneet toimi-

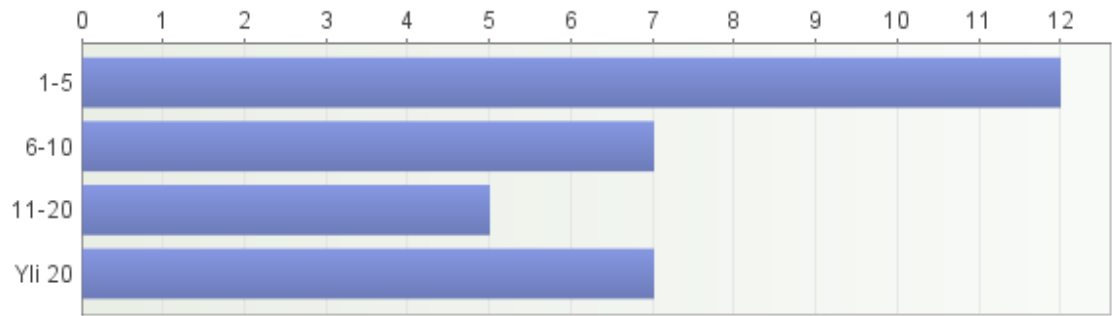
pisteet ovat toimipisteitä, joissa työntekijöitä on kymmenen tai alle. Näin vastaukset saattavat vääristyä hieman koskemaan eniten suuria toimipisteitä, joissa todella on se erillinen lastenosasto, jolla on täysin oma henkilökuntansa.

Seuraavaksi kyselyssä selvitettiin vastaajien ammatillista koulutusta ja virkanimikkeitä. Kirjastoalan laajojen koulutusmahdollisuuksien takia kyselyllä selvitettiin, millaista koulutusta juuri tällä vastaajajoukolla on. Odotusten mukaisesti lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevillä on hyvin erilaiset koulutustaustat. 32 prosenttia vastaajista olivat ammatillisen perustutkinnon suorittaneita kirjastomerkonomeja. Kaikki merkonomikoulutuksen saaneet vastaajat työskentelevät kirjastovirkailijoina, erikoiskirjastovirkailijoina tai tietopalveluvirkailijoina. Kaksi vastaajaa oli alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita tradenomeja, jotka toimivat kirjastonhoitajina omissa toimipisteissään.

Kirjastohoitajina toimivat myös filosofian maisterit ja kasvatustieteiden maisterit. Maisteritutkinnon suorittaneita työskentelee myös pedagogisina informaattikoina, osastonjohtajina ja kirjastonjohtajina. Kaksi vastaajaa toimii pedagogisina informaattikoina isoissa toimipisteissä.

Kahdella viimeisellä perustietokysymyksellä haluttiin selvittää vastaajien kokemusta ja erikoistumista lasten- ja nuortenkirjastotyöhön. Työskentelyvuodet lasten- ja nuortenkirjastotyön parissa kertovat erikoistumiseen käytetyt vuodet ja lasten- ja nuortenkirjallisuuden tuntemus vaatii yleensä kouluttautumista ja on oleellinen osa lastenkirjastotyötä.

12 vastaajista oli suhteellisen uusia lastenkirjastyön parissa työskenteleviä ammatilaisia, mutta toisaalta yli 20 vuotta työtä tehneitä oli myös 7 (kuvio 6). Vastaajajoukko on tässä suhteessa aika tasainen, mikä on tutkimuksen kannalta hyvä asia. Tämä kertoo myös Helsingin kaupunginkirjaston henkilökunnasta sen, että uusia työntekijöitä on ainakin yhtä paljon kuin rutinoituneita työntekijöitä. Alueelle siis virtaa hyvin uutta työvoimaa.



Kuvio 6 kuinka monta vuotta vastaajat ovat tehneet lasten- ja nuortenkirjastotyötä

Sisällöntuntemus on yksi lasten- ja nuortenkirjastotyön peruspilareista, joten halusin selvittää kuinka paljon työntekijät ja organisaatio panostavat työntekijöiden koulutukseen lasten- ja nuortenkirjallisuuden saralla. Vajaa kolmasosa vastaajista vastasi, ettei ollut opiskellut tai saanut täydennyskoulutusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta (kuvio 7). Tämä oli yllättävä tieto, koska kokoelmien tuntemusta painotetaan paljon, ja kirjavinkkausta pidetään kirjastojen yhtenä perustehtävänä. Kaikkien kirjastojen alueittain on tarjottava lähikoulujen kolmasluokkalaisille kirjavinkkausta (ks. 4.3 KIRKOU – toiminta) ja mielestäni kirjavinkkauksen toteutukseen tarvitaan jonkinlaista koulutuksen tarjoamaa tukea.

En kuitenkaan määritellyt mitä lasten- ja nuortenkirjallisuuden opiskelu tarkoittaa, joten tällä kysymyksellä ei saatu selville, kuinka laajat opinnot vastaajilla lasten- ja nuortenkirjallisuudesta on. Täydennyskoulutusta (organisaation sisäistä koulutusta) on runsaasti tarjolla HelMet –alueella, joten koulutuksen saamista ei pitäisi esittää ainakaan sen huono saatavuus.

Kuitenkin kaikki työntekijät, jotka olivat tehneet lastenkirjastotyötä yli kymmenen vuotta, olivat saaneet jonkunlaista koulutusta sisällöntuntemukseen paitsi yksi henkilö, joka ei työskentele kokoaikaisesti lasten- ja nuortenkirjastotyön parissa. Kaikki korkeakoulutetut vastaajat olivat saaneet koulutusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta.



Kuvio 7 kuinka moni vastaaja oli saanut koulutusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta

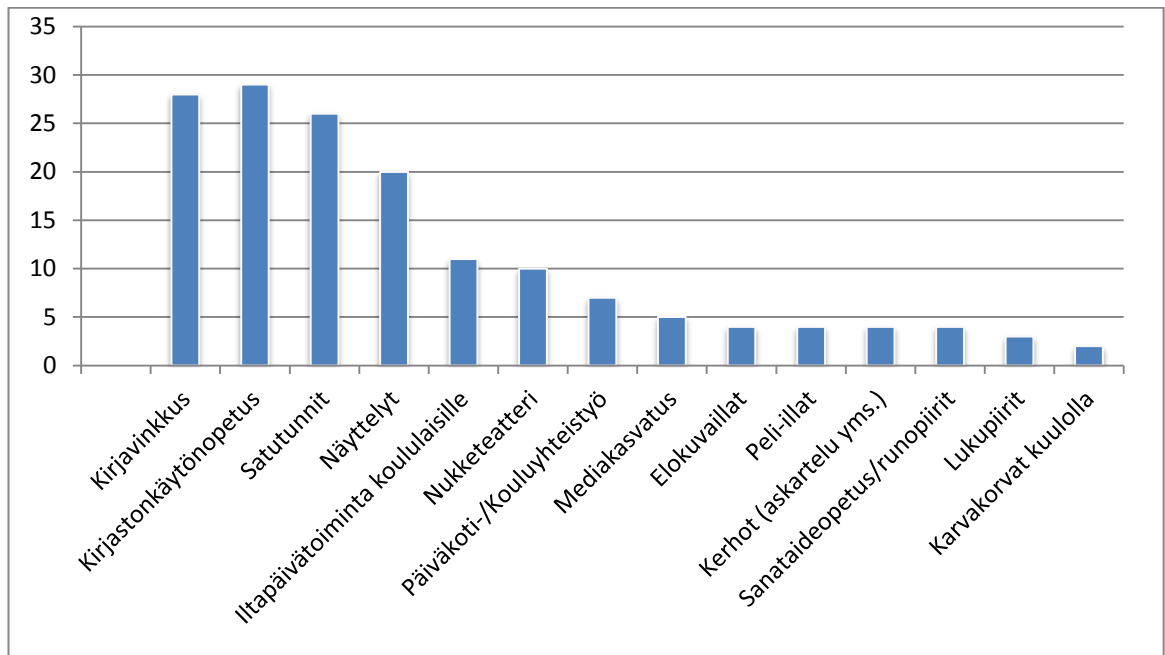
6.2 Lasten- ja nuortenkirjastotyön muodot

Kysymykset kahdeksan ja yhdeksän olivat edelleen osaksi strukturoituja ja niissä oli valmiina vastausvaihtoehdot. Kysymyksessä kahdeksan oli valmiita vastausvaihtoehtoja ja lisäksi mahdollisuus täydentää vaihtoehtoja omilla vastauksilla. Kysymyksessä yhdeksän käytettiin likert-asteikkoa, joka järjestää vastaajat sen mukaan, ovatko he väittämistä samaa vai eri mieltä.

Kysymyksessä kahdeksan haluttiin tietää, mitä lasten- ja nuortenkirjastotyön muotoja missäkin toimipisteessä on (kuvio 8). Valmiita vaihtoehtoja oli 11. Vaihtoehdot olivat tavallisimpia lasten- ja nuortenkirjastotyön toimintamuotoja, sekä muutama harvinaisempi vaihtoehto tuomaan valinnanvaraa. Valmiita toimintamuotovaihtoehtoja olivat: kirjavinkkaus, kirjastonkäytön opetus, satutunnit, sanataideopetus, näyttelyt, vanhempainiltavierailut, lukupiirit, nukketeatteri, mediakasvatus, vauvokino ja iltapäivätoiminta koululaisille.

Valmiiden vaihtoehtojen lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus täydentää vaihtoehtoja avoimessa vastausvaihtoehdossa. 17 vastaajaa täydensikin vastausvaihtoehtoja oman toimipisteensä toimintamuodoilla. Odotukset siitä, että kirjavinkkausta, kirjastonkäytönopetusta ja satutunteja olisi jokaisessa toimipisteessä, eivät aivan täyttyneet, mutta nämä olivat selkeästi kaikkein yleisimmät toiminnot. Vain kolme vastaajaa ilmoitti, ettei kirjavinkkaus ole olennainen osa lastenkirjastotyötä. Satutunteja piti olennaisena 26 vastaajaa ja kirjastonkäytön opetusta 29 vastaajaa. Seuraavaksi eniten olennaisena pidettiin näyttelyitä (20 vastaajaa) ja iltapäivätoimintaa koululaisille (11 vastaajaa). Nukketeatteri oli olennainen toimintamuoto 9:ssä toimipisteessä.

Vastaajien lisäämät toimintamuodot olivat hyvin kirjavia, ja tämä osoittaakin hyvin, kuinka paljon eroja eri toimipisteiden välillä on. Jotkin lisäykset olivat samoja kuin valmiina olevissa vaihtoehtoissa, mutta hieman eri nimellä. Esimerkiksi pienille järjestettyä sanataidetta ei pidetty sanataiteen opetuksena eivätkä erilaiset pajat (askartelu, peli) olleet vastaajien mielestä iltapäivätoimintaa. Toisaalta myös yhteistyö eri tahojen kanssa (koulu, vanhemmat, päiväkodit, perhekerhot) miellettiin myös toimintamuodoksi, mikä oli mielestäni hyvä asia.



Kuvio 8 oleellisia lasten- ja nuorten kirjastotyön muotoja

Kysymyksessä yhdeksän oli kymmenen väittämää, joissa vastaajan täytyi olla samaa mieltä, jokseenkin samaa mieltä, jokseenkin eri mieltä tai täysin eri mieltä. Jätin täysin neutraalin "en osaa sanoa" -vaihtoehdon laittamatta, jotta saisin edes jonkun verran hajontaa ja pakotin näin vastaajan olemaan jompaakumpaa mieltä. Luulen, että jos kyselyssä olisi ollut "en osaa sanoa" -vaihtoehto, hyvin monet olisivat tarttuneet siihen. "En osaa sanoa" on paljon helpompi vaihtoehto epävarmalle vastaajalle, mutta hain tässä kysymyksessä eroja vastaajien mielipiteiden välillä. Valintaani kritisoitiin hieman kyselyn palauteosiossa, mutta mielestäni ratkaisuni oli hyvä. Eroja ei syntynyt niin paljon kuin olisin odottanut, mutta hieman sentään.

Ensimmäiseen väittämään siitä, että lastenkirjastotyön kehittäminen on tärkeää, yhtyivät lähes kaikki. Vain yksi vastaaja piti kehittämistä vain jokseenkin tärkeänä.

Tulos on mielestäni odotettu ja hyvä. Halu kehittää toimintaa on kehittämistoiminnan ensimmäinen askel. Kun haluttiin tietää innostuneisuutta lastenkirjastotyöhön, oli jokseenkin innostuneita kolme. Tässä oletin hajontaa olevan enemmän, koska pienissä toimipisteissä lasten- ja nuortenkirjastotyötä tekevät myös sellaiset työntekijät, joiden oma mielenkiinto on enemmän aikuisten tietoaineistoissa. Oli positii- vista, että innostusta työhön löytyy kaikilta työntekijöiltä, jotka ovat tekemisissä lasten- ja nuortenkirjastotyön parissa.

Kolmannessa väittämässä laitettiin vastakkain lastenkirjastotyön toimintamuodot ja kokoelmien kehittäminen. Väitettiin että lastenkirjastotyön tulevaisuus on enem- män uusissa toimintamuodoissa kuin kokoelmien kehittämisessä. Monien mielestä nämä kulkevat vahvasti käsi kädessä ja halusin nähdä, kummalle puolelle vaaka kallistuu vahvemmin. Tämä oli toinen niistä väittämistä, joissa yksi vastaaja oli väittämän kanssa täysin eri mieltä. Kuusi vastaajista oli jokseenkin eri mieltä, kol- me täysin samaa mieltä ja loput jokseenkin samaa mieltä. Tämä jakaa ammattilai- set eri leireihin yleisemminkin kuin vain lasten- ja nuortentoiminnan osalta. Toi- saalta sisällöntuntemus ja kokoelmat ovat kirjaston kivijalka, toisaalta uusi osallis- tuva olohuonemainen kirjasto on monien asiakkaiden ja kirjastolaisten haave. Olo- huonemaisten tilojen ja kohtaamispaikan tarjoamisen rinnalla täytyisi pitää mieles- sä kirjaston velvollisuus ylläpitää kattavaa kokoelmaa tieto- ja kaunokirjallisuutta, kehittää lapsen lukuintoa ja avata uusia maailmoja kirjallisuuden välityksellä.

Nuorten kirjastonkäytön tukeminen oli kaikkien vastaajien mielestä tärkeä tai jok- seenkin tärkeää. Tämä oli myös odotettu tulos. Vastaajat olivat täysin tai jokseen- kin samaa mieltä siitä, että he ovat motivoituneita houkuttelemaan nuoria kirjas- tonkäyttäjiksi. Arvelin tämän väittämän aiheuttavat enemmän hajontaa, mutta ne- gatiivisista lieveilmiöistä huolimatta kirjastoissa edelleen toivotetaan nuoret terve- tulleiksi. Kysymys siitä onko kaikissa toimipisteissä tarpeeksi toimintaa lapsille ja nuorille aiheutti suurempaa hajontaa. Yhdeksän vastaajaa oli jokseenkin eri mieltä siitä, että heidän toimipisteissään on tarpeeksi toimintaa lapsille ja nuorille. Vain viiden vastaajan mielestä heidän toimipisteessään on riittävästi toimintaa tarjolla lapsille ja nuorille. Suurin osa vastaajista oli jokseenkin samaa mieltä, joten tarjon- ta Helsingissä on ihan hyvällä pohjalla, jos tarkastellaan toimintamuotojen moni- puolisuutta. Aina on kuitenkin hyvä pyrkiä parempaan, ja tähän halutaan varmaan- kin jättää vara vastaamalla hiukan alakanttiin.

Vastaajat olivat kyselyn mukaan täysin tai jokseenkin tyytyväisiä omaan työpanokseensa lastenkirjastotyössä. Vain neljä ilmoitti olevansa jokseenkin eri mieltä siitä, että heidän työpanoksensa olisi tyydyttävä. Myöhemmissä kysymyksissä saadaan vastaus siihen, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että työtä ei ehkä voi tehdä täydellä panoksella. Vastaajat myös kokivat, että he saavat riittävästi tukea työhönsä työyhteisöstä. Vain neljä koki olevansa jokseenkin eri mieltä saamastaan tuesta. Riittävään tuen saantiin liittyy myös väittämä yhdeksän, jossa kysyttiin saavatko vastaajat riittävästi koulutusta ja uutta tietoa työssään. Myös tässä neljä oli jokseenkin eri mieltä. Myös täysin samaa mieltä olivien vastaajien määrä laski yhdeksään, kun riittävää tukea saaneita oli vastausten perusteella 12.

Yksi kyselyn tärkeimmistä kysymyksistä liittyi tiedon kulkuun ja toimintojen kehittämiseen organisaatiossa. Viimeinen väittämä koski informaation liikkuvuutta koko kaupunginkirjaston alueella. Lähes kaikki vastaajat kokivat olevansa jokseenkin tietoisia kaikista lastenkirjastotyön toimintamuodoista, joita muissa kaupunginkirjaston toimipisteissä on. Kolme vastaajaa oli sitä mieltä, etteivät aivan pysty sanomaan tietävänsä kaikista käytössä olevista toimintamuodoista ja seitsemän vastaajaa oli sitä mieltä, että varmasti tietää kaikki käytössä olevat toimintamuodot.

Näiden väittämien avulla voi todeta, että vastaajat kokivat tekevänsä tärkeää työtä, josta he ovat itse innoissaan ja heitä tuetaan hyvin koko organisaation tasolla. Vastaajat ajattelivat, että toimintoja voisi olla enemmän ja kokoelmien kehittämien on edelleen tärkeää kaikkien muiden toimintojen ohella. Nuoret halutaan ottaa huomioon kirjastossa ja heille halutaan tarjota erilaisia toimintoja. Myös tiedonkulku organisaation sisällä on hyvää ja kaikki ovat hyvin tai jokseenkin hyvin tietoisia muiden toimipisteiden tapahtumista.

6.3 Avoimet kysymykset

6.3.1 Toimipisteiden toimintamuodot

Kirjastojen toimintamuodot muuttuvat koko ajan, jossain nopeammin ja jossain hitaammin. Uusia toimintoja kokeillaan sitä mukaa kun niistä kuullaan, ja kuinka ne

sopivat toimipisteiden palvelualueiden asiakasryhmien tarpeisiin. Halusin selvittää onko muutoksia toiminnoissa tapahtunut, ja jos on niin, millaisia nämä muutokset ovat olleet.

Vain kaksi vastaaja koki, ettei mitään muutoksia ollut tullut, tai ei pystynyt pukemaan niitä sanoiksi. Muiden vastaajien toimipisteissä oli muutoksia suuntaan ja toiseen. Vastauksista näkee hyvin, kuinka erilaisia toimipisteet ovat keskenään, samoin kuin sen, etteivät kaikissa toimipisteissä toimi samat asiat. Tämä näkyy jo perustoiminnoissa kuten satutunneissa ja kirjavinkkauksessa. Kirjavinkkaus ja tiedonhaunopetus peruskouluille on taattu KIRKOU -toiminnassa ja viisi vastaajista mainitsikin toiminnan olevan hyvä ja selkeyttävä malli, joka takaa tasa-arvoisuuden kaikkien lasten kesken. Yksi vastaaja näki myös hieman negatiivisen puolen KIRKOU – toiminnassa. ”KIRKOU on tuonut mukanaan asioiden tärkeysjärjestyksen. Muu toiminta jää nyt sen jalkoihin.”

Kokoelmien kehittäminen on edelleen tärkeää kirjastoissa ja siihen onkin panostettu remonttien yhteydessä ja muutoin. Eri kieliryhmien kasvaessa on kirjastoihin hankittu lisää eri kielistä materiaalia, ja aineisto on järjestetty mahdollisimman helposti lähestyttävästi. Lapset ja nuoret on otettu huomioon ja heille on haluttu tarjota helposti lähestyttävät kokoelmat. Erilaiset genreluokat ja aineiston järjestäminen yhä enemmän lasten iän ja lukutaidon mukaan auttaa kutakin ikäluokkaa löytämään juuri heille tarkoitetun materiaalin. Remonttien mukana myös lastenosastojen ulkoasut ovat kokeneet muutoksia ja avanneet uusia ovia tapahtumien järjestämiselle. Myös uudet laitteet kirjastoissa avaavat uusia ovia erilaisille toiminnoille. Vanhoissa rakennuksissa tiloja ei välttämättä ole alunperin mitoitettu tapahtumien järjestämiselle eikä lastenosastoa erotettu omaksi tilakseen.

Satutunnit on perustoiminto, joka mielletään olevan jokaisessa kirjastossa. Tämä ei kuitenkaan ole niin. Kaksi kirjastoa ilmoitti satutuntien olevan heille tällähetkellä uusi toiminto. Osassa toimipisteitä taas satutunnit on lopetettu tai laitettu tauolle vähäisen tai olemattoman osallistujamäärän takia. ”Satutunnit ovat olleet tauolla vähäisen kiinnostuksen takia.” Myös iltasatutunteja on laitettu tauolle, koska osallistujia ei ole. Aamulla pidetyt satutunnit onnistuvat paremmin, kun niihin voi kutsua erilaisia ryhmiä (päiväkotiryhmät, perhepäiväkodit, perhekerhot), ja myös kotona olevat lapset tuodaan herkemmin kirjastoon päivällä kuin illalla.

Useissa toimipisteissä satutunnit ovat edelleen hyvin kysyty toimintamuoto ja siksi onkin hyvä, että satutunteja kehitetään aktiivisesti tarjoamalla niitä eri kieliryhmille (mm. ruotsi ja somali) ja järjestämällä niitä kirjaston ulkopuolella (satupiknik ja rantasatupiknik). Tämä voi olla hyvä tapa herättää ne uudelleen eloon ja antaa eri käyttäjäryhmille mahdollisuus osallistua.

Tapahtumat ovat lisääntyneet kirjastoissa paljon ja uusia toimintamuotoja etsitään jatkuvasti. Monet vastaajat ilmoittivat, että erilaisia lapsille suunnattuja tapahtumia on paljon enemmän, ja uusia yhteistyötahoja halutaan mukaan toimintaan. Uusia toimintamuotoja ovat mm. läksyhelppi alakoululaisille, erilaiset pajat ja kerhot, peliillat, elokuvaillat, lorupiirit, karvakorvat kuulolla, täsmävinkkaukset ja nukketheateri. Osassa toimipisteissä nämä samat toiminnot ovat olleet pitkään ja ovat osa vakiinaista toimintaa, mutta osa toimipisteistä vasta aloittelee uusien tilojen, tekniikan tai henkilökunnan koulutuksen tai muutosten siivittämistä.

Uusien toimintojen vakiinnuttaminen voi olla haastavaa, ja perustoiminnot saattavat viedä niin paljon aikaa, ettei mihinkään ylimääräiseen riitä resurssit. Yksi vastaaja ilmoitti, ettei KIRKOU -toiminnan lisäksi hänelle jää aikaa mihinkään muuhun ja yksi vastaaja oli sitä mieltä että verkkopalvelujen lopettaminen on ainut käynnissä oleva muutos.

Luokanopettajien ja lastentarhanopettajien kouluttaminen tiedonhankintaan ja kirjastonkäyttöön tuli myös esille vastauksissa. Läheskään kaikilla lastenkirjastotyön tekijöillä ei ole pedagogisia opintoja joten lasten opettaminen voidaan kokea vaikeaksi. Opettajien opettaminen voi olla helpompaa, koska he osaavat muuntaa annetun informaation lapsille sopivaan muotoon. Opettajien opettaminen on myös kannattavaa, koska he voivat siirtää oppimaansa usealle eri oppilasryhmälle.

Oman asiakaskunnan palveleminen mahdollisimman hyvin oli myös tärkeää, ja tätä tehtiin muun muassa suunnittelemalla tietopalvelupistettä lastenosastolle niin, että apu olisi lähempänä kuin lainautiskillä. Omien kokoelmien uudelleenjärjestelyllä pyrittiin helpommin lähestyttävään järjestykseen. Apua uuden aineistojärjestyksen luomiseen oli kysytty myös lapsilta ja nuorilta itseltään.

Halusin tietää kuinka innokkaasti kirjastot kokeilevat uusia toimintamalleja ja mitä syitä toimintamuotojen epäonnistumiselle annetaan. Vastaukset osoittivat, että

kirjastot kokeilevat erilaisia tapahtumia innokkaasti omien resurssiensa puitteissa. Kuitenkin monien tapahtumien vähäinen osallistujamäärä vähentää innostusta. Varsinkin nuorille suunnattujen tapahtumien jääminen pois näyttäisi olevan trendi. Alkuinnostus voi olla suurta, mutta jos tapahtumien arvoa lasketaan osallistujamäärillä monet toiminnot jäävät pois. Osasta vastauksista tuli kuitenkin ilmi, ettei voi tietää mikä toimii ja mikä ei. ”Aina kannattaa kokeilla!” Yksi vastaaja sanoi, ettei mistään toimintamuodoista ole luovuttu, kun ei niitä ikinä ole aloitettukaan. Tämä voi johtua resurssien, innostuksen tai kohderyhmän puutteesta.

Mistä toimintamuodoista kirjastolaiset sitten ovat innostuneita? Kun pyydettiin nimeämään toimintamuotojen listalta kiinnostavia toimintamuotoja, viisi vastaajaa ilmoitti, etteivät mitkään kysymyksessä kahdeksan mainituista toimintamuodoista kiinnosta heitä. Kaikissa ei kiinnosta –vastaajien toimipisteissä oli kirjastonkäytön tai tiedonhaunopetusta, neljässä oli kirjavinkkausta ja kolmessa satutunteja.

Monet vastaajat myös avasivat, miksi jokin osa-alue erityisesti kiinnostaa tai voisi onnistua heidän toimipisteessään. Kiinnostavimmiksi toiminnoiksi nousivat mediakasvatus/medialukutaidon opetus sekä vauvojen ja naperoikäisten toiminta. Vauvoille ja pienille lapsille suunnatut toiminnot ovat tulleet suosituimmiksi, kun on alettu puhua siitä, kuinka jo pienen vauvan aktivointi musiikille, runoilla ja kirjallisuudella voi vaikuttaa suuresti lapsen kehitykseen. Mediakasvatus taas on ajan-kohtaista tässä yhä teknistyvämmässä maailmassamme. On vain normaalia, että kirjastoammattilaisia kiinnostaa nuorten kyky ottaa vastaan mediasta heille syötettävää informaatiota.

Monet olivat myös kiinnostuneita järjestämään koululaisille iltapäivätoimintaa läksyhelpin tai kerhojen avulla. Tämäkin on ollut puheenaiheena vähentyvien iltapäiväkerhojen takia, kirjasto mielletään hyväksi paikaksi viettää aikaa koulun jälkeen mutta se, että lapset istuvat monta tuntia tietokoneiden ääressä pelaamassa kirjastossa, ei varmaankaan ole kenenkään mieleen. Ohjatun toiminnan järjestäminen auttasi kaikkia tapapuolisesti. Tähänkin tarvittaisiin vahvaa yhteistyötä koulutoimen kanssa.

Aineistojen yhä värikkäämpi avaaminen lapsille on myös tullut vastaajille mieleen. Erilaiset esitykset ja yhä luovempien välineiden käyttö kirjavinkkauksessa ovat ajankohtaista. MuKuKi-vinkkaus on avartanut ajattelua siitä, mitä kirjavinkkaus voi

sisältää. Sisältöjä voidaan avata myös teatterin, taiteen ja askartelun keinoin niin, että tuettaisiin myös lapsen omaa luovuutta.

Nuorille taas haluttaisiin järjestää enemmän lukupiirejä. Tämä johtunee nuorten kirjojen kasvavasta tarjonnasta varsinkin fantasiakirjallisuuden puolella. Nykyään julkaistaan juoneltaan oikeasti mielenkiintoisia kirjoja, joista nuoretkin haluavat keskustella. Ensimmäinen askel on otettu siinä, kun nuoret ovat päässeet tekemään omia kirjavinkkejään Internetiin. Monet vastaajat kertoivat kokeilleensa lukupiirejä nuorille tai varhaisnuorille, mutta osallistujia ei ollut tullut. Nuoria voi olla hankala houkutella osallistumaan lähes mihinkään kirjaston tarjoamaan toimintaan. Tässä voisi auttaa yhteistyö äidinkielenopettajien kanssa. Lukupiirin kokeilukäynneistä saisi lisäpisteitä kokeessa tai vapautuksen esitelmästä. Opettaja voisi olla mukana piirissä ja ohjata kirjallisuudesta kiinnostuneita oppilaita kirjastoon. Piirejä voisi järjestää myös lukio- ja ammattikouluikäisille yhtäläillä yhteistyössä opettajan kanssa.

KIRKOU:n sanottiin luoneen paremmat keskusteluyhteyden opettajiin ja tätä nähtävästi haluttaisiin lisää. Kirjastolaiset kokevat, että he voisivat kouluttaa opettajia kirjastonkäytön ja tiedonhaun saloihin jolloin kirjasto saisi näkyvyyttä kouluissa ja vanhempienilloissa.

Sanataide on löytänyt tiensä kirjastoihin ja kirjastot ottavat yhä aktiivisemmän roolin kun puhutaan lasten luovuudesta kun se liittyy kirjallisuuteen ja kulttuuriin. Sanataidetta halutaan lisätä varsinkin pienille lapsille. Sanataide auttaa lasten kielellistä kehitystä ja avaa ovet myös lukemiseen kannustamiseen.

6.3.2 Toimintojen kehittäminen

Kysymys 13 käsitteli toimintamuotojen kehittämistä sekä toimipisteiden sisällä että Helsingissä alueellisesti. Alueellisen kehittämistyön yhteydessä monet mainitsivat LASKOn, joka on lastenkirjastotyön ohjausryhmä. Ryhmä koordinoi ja kehittää lastenkirjastotyötä Helsingissä. Suuret tapahtumat ja projektit luodaan ja koordinaadaan alueellisesti mutta käytännön toteutus on usein toimipisteiden omissa käsissä.

Lastenkirjastolaisilla on oma työryhmä Lasko, joka viime kädessä koordinoi ja kehittää yhteisiä toimintamuotoja. Periaatteessa kuitenkin kirjastot ovat hyvin itsenäisiä, ja suunnittelevat toimintansa oman alueensa tarpeiden mukaan.

Toimipisteet useimmiten päättävät itse, mitä toimintamuotoja ottavat käyttöönsä ja mihin tapahtumiin osallistuvat. Oma toimintaa kehitetään kokouksissa ja palaverissa, joita järjestetään koko kirjaston henkilökunnalle, tai vain lastenosastolle tai -tiimille. Palavereiden määrä vaihtelee toimipisteittäin sen mukaan, kuinka paljon päätöksiä voidaan tehdä ilman palavereita. Kehittämispäivät myös mainittiin. Niissä on luultavasti helpompi tuoda uusia ajatuksia esille, kun on koko päivä tai osa päivästä aikaa. Oman kirjaston väki oli ehdottomasti kaikkein tärkein kehittämissumppani. Osaston-/tiimin-/kirjastonjohtaja on tärkein vaikuttaja siihen mitä toimintamuotoja toimipisteeseen otetaan, mitä toimintaa kehitetään ja mitä lopetetaan.

Koulutukset ovat hyvä paikka saada uusia ideoita ja tavata kollegoita. Muilta voi saada ainutlaatuista tietoa siitä, miten mikin toimintamuoto kannattaa toteuttaa. Yhteistyö muiden toimipisteiden kanssa voi olla ratkaisu aikapulaan. Yhteistyötä tehdään myös monien eri toimijoiden kanssa. Kouluyhteistyö on tietenkin yksi tavallisimmista yhteistyömuodoista. Vastaajat mainitsivat muitakin. Yhden vastaajan mukaan toimintaa kehitetään ”Yhteistyössä alueen koulujen, päiväkotien, yhdistysten, kulttuuritalojen, kulttuurin ja taiteen tekijöiden ja asiakkaiden kanssa.” Asiakaspalaute oli yksi tärkeä kehittämisen väline, ja toimintaa haluttaisiin kehittää yhä läheisemmässä yhteistyössä asiakkaiden kanssa.

Kehittämisen haasteita olivat resurssien puute, informaation kulun katkokset ja liika keskittyminen alueellisiin projekteihin. Toimipisteet joissa on kerrallaan töissä vain yksi tai muutama työntekijä, kärsivät ajan puutteesta. Toimintoja ja tapahtumia on vaikea järjestää, jos samaan aikaan tulisi hoitaa lainauspistettä. Vaikka lastenkirjastotyön ohjausryhmän kokouksia pidettiin hyvänä asiana, eivät kaikki toimipisteet saa tietoa siitä mitä kokouksissa on käsitelty.

Uskon, että Lasko (lastenkirjastotyön ohjausryhmä) tekee hyvää työtä, mutta, koska meidän kirjastosta ei ole mukana ketään, informaatio ei välttämättä kulje riittävästi. Toisin sanoen, pitäisi itse ottaa selvää, mitä kokouksissa on käsitelty.

Vain kaksi vastaaja mainitsikin sosiaalisen median, henkilökunnan intran tai sähköpostin kehitysvälineenä. Mielestäni aktiivisempi sosiaalisen median käyttäminen viestintään voisi olla ratkaisu informaatiokatkoksiin. Vain yksi vastaaja mainitsi lastenkirjastotyötä tekeville tarkoitetun facebook-ryhmän, eli se ei välttämättä ole läheskään kaikkien aktiivisessa käytössä.

6.3.3 Lasten- ja nuortenkirjastotyön haasteet

Lasten- ja nuortenkirjastotyö on haastavaa, ja halusinkin selvittää, mitkä seikat olivat vastaajien mielestä kaikkein suurimpia haasteita tai esteitä tehdä lasten- ja nuortenkirjastotyötä. Lähes kaikki vastaajat mainitsivat resurssien vähyyden olevan suuri haaste. 16 vastaaja sanoi suoraan ajan puutteen vaikuttavan negatiivisesti työskentelyyn. Lastenkirjastotyön vaativuus ja odotukset ovat nousseet kasvavan toimintamuototarjonnan myötä. Samassa ajassa täytyisi saada paljon enemmän aikaan.

Työmäärän kasvu ei ole vaikuttanut työntekijämääriin, ja siksi ajasta on pulaa. ”Aikaa on nykyään vähemmän toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen, johtuen työvoiman vähenemisestä. Se on hyvin turhauttavaa.” Tapahtumia tulisi suunnitella ja järjestää tiskityön ohessa, sekä valmistelua kirjavinkkaukseen saatetaan tehdä omalla ajalla kotona. Yksi vastaaja valitteli, kun lomallakin pitäisi lukea kirjoja, että pysyisi ajan tasalla. Tätä uurastusta ei kuitenkaan palkita lähes mitenkään.

Lastenkirjastotyötä tekevillä on kovat odotukset työn hyvästä laadusta. Pienissä toimipisteissä voi olla vaikea valita mitkä toimintamuodot ovat vaivan arvoisia, koska aikaa kokeilemiseen ei välttämättä ole. Jos käyttää aikaa valmistelemaan ja varaa aikaa tapahtumalle tai toiminnalle (esim. satutunnit tai askartelukerho), täytyy olla hyvin varma, että tilaisuuteen tulee riittävästi osallistujia.

Myös raha on suuri haaste kirjastoille. Määrärahat ovat rajalliset ja suurin osa menee henkilöstökuluihin ja aineiston hankintaan. Hyvin järjestettyihin tapahtumiin kuluisi enemmän rahaa kuin niihin on tällä hetkellä varattu. Monet tapahtumista epäonnistuvat, koska niihin ei ole osallistujia. Tämä johtuu osittain siitä, ettei kirjastoilla ole aina varaa markkinoida tapahtumia kunnolla. Näin kohderyhmiä ei saavuteta, eivätkä potentiaaliset asiakkaat saa tarvittavaa informaatiota tapahtumista.

Monien toimipisteiden tilat ovat riittämättömät tapahtumien ja toimintamuotojen pitämiseen. Monet tapahtumat vaativat erillisen tai edes hieman rauhoitetun tilan onnistuakseen (esim. peli-illat, elokuvaillat, läksy-help).

Muutamit vastaajat kokivat, ettei heidän tekemäänsä työtä arvosteta johdon taholta. ”Heikko lastenkirjastotyön arvostus näkyy päätöksissä, joka heijastuu suoraan meihin työntekijöihin ja motivaatioon.” Arvostuksen puute näkyy resurssien vähyytenä ja työn tekemistä vaikeuttavina päätöksinä. Työntekijöitä ei motivoida oikein, jos he kokevat, ettei työ ole palkitsevaa. Kuitenkin monet ilmoittivat tekevänsä lastenkirjastotyötä kotona kun työaika ei riitä. Mitään ylimääräistä rahaa kotona tehtävästä työstä ei kuitenkaan saa. Työmäärä kasvaa mutta henkilöstöä ei lisätä. Tällöin työntekijät ylikuormittuvat, eikä työn laatu ole optimaalista.

Yhteistyön vaikeus tuli myös esille vastauksista. KIRKOU –toiminta velvoittaa kirjastot järjestämään kirjavinkkausta ja tiedonhaunopetusta kolmos- ja seitsemäsluokkalaisille. Koulujen kanssa täytyy tehdä yhteistyötä. Kaikki opettajat eivät kuitenkaan ole innokkaasti yhteydessä kirjastoon ja kommunikointi on haastavaa. Moni toivoi kiinteämpää yhteistyötä peruskoulujen kanssa. Kun tekee aktiivista yhteistyötä opettajien kanssa, myös tapahtumista tiedottaminen luokille helpottuu. Tämä avaa yhden tärkeän markkinointikanavan.

Yksi ainainen haaste kirjastossa ovat hankalat asiakkaat. Myös lastenosastolta näitä hankalia asiakkaita löytyy. Muutamit vastaajat valittelivat, etteivät kaikki lapset välitä kirjaston säännöstä (esim. tietokoneiden käyttösäännöt), eivätkä osaa käyttäytyä kirjastossa asiallisesti (häiritsevät muita asiakkaita, meluavat). Vaikka ”kirjastossa ollaan hiljaa” – ajattelu onkin hälventynyt ja iloiset äänet ovat tervetulleita, on huutaminen, juokseminen ja tappeleminen kirjastossa edelleen huonoa käyttäytymistä.

Nuorison häiriköiminen kirjastoissa on ollut ongelma kauan, varsinkin niissä toimipisteissä joissa on vähän henkilökuntaa. Tässä ei ole ilmeisesti tapahtunut paljoa muutosta. Yhteistyö nuorisotoimen ja muiden vastaavien toimijoiden kanssa voisi olla ratkaisu tähän. Toisaalta nuorten houkutteleminen kirjastoon mainittiin myös haasteeksi. Nuoria vaivaa lukuhaluttomuus, jonka kitkemiseksi kirjastot tekevätkin aktiivista työtä kirjavinkkaamalla, lukudiplomeilla ja muilla erilaisilla hankkeilla. Nuoria houkutellakseen kirjastot ovat muuttaneet tilaratkaisujaan nuorisoystävälli-

sempään muotoon luomalla oleskelupaikkoja kirjastotiloihin. Uusi tekniikka myös houkuttelee nuoria pelaamaan ja katsomaan elokuvia kirjastoihin. Nuorten lainauslukuja nämä eivät kuitenkaan paljoa nosta, ja tämä onkin selkeä haaste kirjastoissa.

Tiedonkululliset haasteet mainittiin tämänkin kysymyksen yhteydessä. Ajan tasalla pysyminen ja osaamisen jakaminen tasaisesti kaikkien kirjastojen kesken koettiin haasteelliseksi. Yhden vastaajan mukaan osaamista voitaisiin jakaa jopa koko Suomen yleisten kirjastojen kesken. Yhteiset toimintamallit helpottaisivat työtä ja muiden kokemuksista saataisiin tuota kaivattua motivaatiota, jota ei ilmeisesti päättäjien taholta saada.

Haasteita haluttiin kukistaa lisäämällä koulutusta ja vaatimalla kirjastotyöntekijöiltä yhä laajempaa koulutusta. Suurimmat positiivisesti vaikuttavat muutokset olisivat lisätyövoiman saanti ja oikeiden motivaattoreiden löytäminen ja tarjoaminen kirjastotyöntekijöille.

6.3.4 Muuttuva organisaatio

Halusin kysyä organisaatiomuutoksiin liittyvän kysymyksen, koska ollessani tekemässä harjoitteluani Helsingin kaupunginkirjastossa törmäsin tähän termiin paljon. Kysyin siis, vaikuttavatko organisaatiomuutokset lastenkirjastotyöhön. Vastaukset vaihtelivat paljon. Seitsemän vastaajaa ei halunnut ottaa kantaa tai ei ymmärtänyt lainkaan, mitä kysymyksellä tarkoitettiin. Viiden mielestä muutoksilla ei ole ollut vaikutusta lastenkirjastotyöhön. Ongelmana oli, ettei tutkimuksessa määritelty saana organisaatiomuutos ja osa vastaajista ei selvästi ymmärtänyt, mitä se tarkoitti. Mielestäni tämä ei kuitenkaan haitannut paljoa, koska monissa vastauksissa vastaajat ovat itse määritelleet nämä muutokset ja vastauksista on tullut paljon laajempia, kuin jos olisin määritellyt organisaatiomuutokset koskemaan vain henkilöstökysymyksiä.

Henkilöstökysymykset ovat suurin organisaatioon vaikuttava tekijä, ainakin yksittäisen työntekijän näkökulmasta. Monet vastaajat valittelivat henkilöstön vaihtumista ja henkilöstöpulaa. ”Vaikuttavat. Elämä on orientoitumista vaihtuvien ja aina uusien ihmisten mukaan, mikä on rasittavaa.” Henkilöstömuutokset muuttavat työteki-

jöiden tehtävän kuvia. Lähtevän työntekijän työt siirtyvät muille kun niille ei tule jatkajaa. Myös tehtävänimikkeiden muutokset ovat organisaatiomuutoksia. Muutamat vastaajat puhuivatkin osastojen vaihtumisesta tiimeiksi jolloin osastonjohtajasta tulee tiiminjohtaja. Tällä ei välttämättä ole paljoa käytännönmerkitystä, mutta jonkunlainen vaihdoshan se on. Sillä voi kirjastosta riippuen olla hallinnollisia muutoksia, jos tiiminjohtajalla ei olekaan enää yhtä paljon sananvaltaa. Sillä voi olla negatiivisia vaikutuksia jos lastenkirjastotyöllä ei ole selkeää vetäjää toimipisteessä.

Kun vastuuta siirretään hyvin kauas lastenosastolta, siinä piilee vaara, että koko työ hyytyy pelkäksi näpertelyksi. Jonkun on tunnettava lastenosaston työ kokonaisuutena ja hahmotettava siinä tapahtuvat asiat sekä tietysti reagoitava muutoksiin yhteiskunnassa.

Kun on selkeä johtaja, on myös helpompi pitää ohjat käsissä. Yksi vastaaja mainitsi, että lastenosaston johtaja pitää omiensa puolta. Osastonjohtajien ja tiiminvetäjien vaihdokset vaikuttavat koko lastenosaston toimintaan. Uuteen johtajaan totuminen vie työntekijöiltä aikansa. Kaikilla on erilainen johtamistyyli ja jokaisen kirjaston käyttäjäryhmät ovat omanlaisensa.

Täysin negatiivisia muutokset osastoista tiimeiksi eivät ole. Yksi vastaaja näki asiassa positiivisenkin puolen: ”Organisaatiomuutokset ovat tuoneet tiimit ja uudenlaista joustavuutta ja yhteistyömuotoja yli osastorajojen. Se on ainakin hyvä juttu.” Henkilöstömuutokset voivat olla myös henkilöstövaihdoksia jolloin henkilö vaihtaa toimipaikkaa organisaation sisällä. Työntekijävaihto on aika normaalia suurissa kirjastoissa, joissa monet työntekijät ovat erikoistuneet johonkin toimintaan (esim. kirjavinkkaus ja mediakasvatus). Näin usea toimipiste hyötyy tuon yhden työntekijän osaamisesta. Tämä tietenkin luo myös haasteita, kun toimipisteissä täytyy organisoida töitä uudelleen vaihtojen ajaksi.

6.3.5 Verkkopalvelut

Verkkopalvelut ovat hankala väline lastenkirjastotyössä eivätkä vastaajatkaan olleet yksimielisiä siitä, kuinka verkkopalvelujen kautta lapsia voitaisiin lähestyä. Suurin osa oli sitä mieltä, että verkkopalvelut ovat tärkeä tai ainakin tarpeellinen osa lasten- ja nuortenkirjastotyötä. Työn puolesta hyödyllisiksi verkkopalveluiksi

koettiin kirjavinkkausta tukevat sivustot joissa on valmiita avauksia kirjoihin ja listo- ja kirjoista joita kannattaa lukea.

Muutamit vastaajat mainitsivat Okariinon (kirjastot.fi:n lastensivusto) ja Sivupiirin (kirjastot.fi:n nuorten kirjavinkkisivusto), joista saa hyödyllistä tietoa lasten- ja nuortenkirjoista. Sivupiirissä on myös nuorten omia kirjavinkkejä, jotka olivat monen vastaajan mielestä kiinnostavia. Monet vastaajat mainitsivat Helsingin kaupungin kirjaston lastensivut joiden ylläpito lopetettiin 2011 vuoden lopussa. Tämä ei ilmeisesti ollut monellekkaan vastaajalle mieleen, koska lastensivut miellettiin hyviksi. Niitä oli suositeltu monesti kouluvierailuilla ja sieltäkin löytyi monenlaisia kirjavinkkejä ja muuta mukavaa lapsille.

Tietoisuus verkkopalveluiden olemassaolosta ei välttämättä ole saavuttanut lapsia tai edes lastenkirjastotyöntekijöitä.

Lasten ja nuorten verkkopalvelut ovat erittäin tärkeitä. Olen esitellyt niitä erityisesti nuorille. Verkkopalveluista on hyötyä työssäni. Niitä voisi mainostaa enemmän, niistä pitäisi olla enemmän paperista esittelymateriaalia kirjastoihin jaettavaksi.

Vastaajat epäilivät sitä, etteivät lapset itse olisi kovinkaan kiinnostuneita kirjastojen tuottamista verkkosisällöistä. Kirjavinkit ovat hyödyllisiä kirjastolaisille ja lapsillekin kenties koulua varten. Kirjaston ei vastaajien mukaan ole järkeä lähteä kilpailemaan kaupallisten toimijoiden kanssa lasten verkkosisällön tuottamisesta. Rahat ovat muutoinkin tiukalla. Resurssit kannattaa mieluummin suunnata muualle.

Osa vastaajista ilmoitti, etteivät tarvitse verkkopalveluita työssään eivätkä usko niistä olevan mitään hyötyä. Yksi ilmoitti korkean ikänsä vaikuttavan siihen, ettei ole kiinnostunut verkkopalveluista. Lastenkirjastotyössä uskotaan edelleen lasten henkilökohtaiseen kohtaamiseen verkkopalveluiden rinnalla.

6.3.6 Lastenkirjastotyön tulevaisuus

Tulevaisuus on vastaajien mukaan sellainen kuin tekijät sen haluavat olevan. Kaikki avaimet ovat vielä päättäjien ja innokkaiden lastenkirjastotyöntekijöiden käsissä. Valitettavasti ainainen säästäminen ja motivaatiokato vaivaavat koko kirjas-

toalaa ja sillä on vaikutuksensa myös lastenkirjastotoimintaan. Monet vastaajat olivat pettyneitä henkilöstöleikkauksiin ja ajanpuutteeseen. Pelättiin vaatimusten kasvamista samaan aikaan kun töitä pitäisi tehdä yhä pienemmällä porukalla.

Kehittämistä ja satsaamista toimintoihin pidettiin hyvin tärkeänä. Perinteisiin toimintamuotoihin kuten kirjavinkkaukseen ja satutunteihin haluttiin panostaa myös tulevaisuudessa muuttamalla niitä interaktiivisempaan ja toiminnallisempaan suuntaan. Kuitenkin pohjimmiltaan vastaajat haluavat luottaa kirjaston perustehtävään: tarjota lapsille laadukkaita sisältöjä kirjojen ja muiden aineistomuotojen avulla. Yksi vastaaja summaa hyvin:

Sillä on paljon mahdollisuuksia. Tulevaisuus riippuu tekijöistä ja resursseista. Lapset eivät ole tulevaisuuden asiakkaita vaan asiakkaita tässä ja nyt. Heidän hyvät kokemuksensa kirjastosta leviävät nopeasti, kuten myös huonot.

Vastaajat painottavat kirjastokasvatukseen ja siihen, että kirjasto ottaa aktiivisen roolin lapsen elämässä jo ennen syntymää kertomalla tuleville vanhemmille kirjaston tarjoamista mahdollisuuksista. Jo varhain opittu kirjastonkäyttö pysyy elämässä varmemmin kuin vasta koulussa aloitettu.

Koulu pysyy edelleen kirjaston tärkeimpänä yhteistyökumppanina mutta rinnalle tulee vahvasti myös nuorisotalot ja kulttuuritoimijat. Kaikkien toimintojen tulisi tukea lukemista ja sen tarjoamia elämyksiä. Lukutaitoon perustuu myös muiden medioiden ymmärtäminen. Koulu ei yksinään riitä tarjoamaan lapselle avaimia medialukutaitoon ja lukemisen ymmärtämiseen, joten kirjaston täytyy ottaa tässä aktiivinen rooli.

Tulevaisuudenkuvan yhteydessä tulivat esille myös haasteet: resurssien puute ja haastavat asiakkaat. Ajanpuutteen vaivaamien kirjastotyöntekijöiden pitäisi toimia leikkittäjinä ja järjestysmiehinä samalla kun hoitavat lainaus- ja palautuspalveluita. Tulevaisuus oli vastaajien mielestä kuitenkin positiivinen jos sen eteen tehdään positiivisia päätöksiä ja lasten- ja nuortenkirjastotyöhön panostetaan riittävästi.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimus kertoi mielestäni karua kieltä siitä, että kirjastoalaa vaivaa krooninen resurssivaje. Intoa tekemiseen olisi, mutta mahdollisuudet koetaan rajallisiksi. Varsinkin pienissä toimipisteissä, joissa on vähän henkilökuntaa, aika menee täysin aineiston lainaus- ja palautustehtävien hoitamiseen. Mahdollisuudet tehdä uusia asioita ja kokeilla toimintamuotoja annetaan vain suurille toimipisteille, joissa on useampia työntekijöitä tekemässä lasten- ja nuortenkirjastotyötä. Ajan puute vaivasi suurinta osaa vastaajista, mikä johtuu suurimmaksi osaksi vastaajien mielestä työvoiman puutteesta. Töitä ei ole myöskään järjestetty niin, että sisätöille (omille töille) jäisi riittävästi aikaa. Töitä tehdään usein omalla ajalla palkatta lukemalla lasten- ja nuortenkirjoja kotona. Lisätöistä ei saa enempää palkkaa kuin perustehtävistä (lainaus- ja palautuspisteellä istuminen), joten monien työntekijöiden motivaatio tehdä enemmän on huvennut.

Toimintojen järjestämistä jarruttaa myös osallistujien vähyys. Erityisesti nuorille ja varhaisnuorille suunnatut toiminnot ja tapahtumat tuntuvat jäävän ilman osanottajia. Myös niinkin perinteinen toiminto kuin satutunnit, tuntuu olevan joissain toimipisteissä kriisissä. Ilman oikeita yhteistyökumppaneita kohderyhmien houkuttelu tapahtumiin voi tuntua ylitsepääsemättömältä. Tämä onkin yksi kirjastojen suurimmista kompastuskivistä: kuinka tulla nähdyksi ja kuulluksi. Mitään yhtä selkeää pois jäävää toimintoa ei pystytä tutkimuksen valossa sanomaan, koska kaikki toimipisteet ovat hyvin erilaisia. Se, mikä on suuri hitti toisessa paikassa, ei kiinnosta ketään toisessa. Kokeileminen vaatii kirjastolaisilta pitkäjänteisyyttä.

Uusista toimintamuodoista ollaan innoissaan silloin, kun ne onnistuvat. Karvakorvat kuulolla toiminta on laajentunut viimeisen vuoden aikana enkä olisi yllättynyt, jos sitä järjestettäisiin pian suurimmassa osassa toimipisteitä. Myös vauvoille suunnattuja toimintamuotoja on aloitettu enemmän. Tämä johtuu varmasti osittain nuorten vanhempien asenteista ja siitä, että lasten kanssa halutaan tehdä yhä enemmän asioita jo pieninä. Nuoret äidit ja isät eivät halua jäädä neljän seinän sisään lastensa kanssa vaan tekemistä etsitään kerhoista, kahviloista ja nyt myös kirjastoista.

Uusi tekniikka kiinnostaa kirjastoja ja uudet laitteet mahdollistavat uusien toimintamuotojen kokeilun. Peli-iltoja on kokeiltu, kun on saatu siihen laitteet ja elokuvia-kin voidaan esittää, jos kirjastosta löytyvät tekniikan lisäksi tilat. Elokuvien esittämisessä tulee ottaa huomioon tekijänoikeudet, kaikilla kirjastossa olevilla elokuvilla ei ole esitysoikeuksia. Tilojen puute vaikeuttaa monia toimipisteitä, mutta remonttien myötä tähänkin on tulemassa muutosta. Jopa pienessä toimipisteessä voi tilasuunnittelulla saada lisää tilaa: siirrettävät hyllyt, väliseinät, muunnettavat huonekalut ja helposti liikuteltavat laitteet saavat aikaan paljon.

Tutkimustuloksissa oli ristiriita kysymysten 9 ja 14 välillä. Kun kysymyksen yhdeksän väittämässä kahdeksan kysyttiin, olivatko vastaajat tyytyväisiä työyhteisöstä saamaansa tukeen, 90 prosenttia ilmoitti olevansa täysin tai jokseenkin sitä mieltä, että tuki on riittävää. Kuitenkin monissa kysymyksissä, ja erityisesti kysymyksessä, joka käsitteli lastenkirjastotyön haasteita ja esteitä, vastaajat valittelivat lastenkirjastotyön huonoa arvostusta johdon ja muiden työntekijöiden taholta. Riittävät resurssit yksinään kannustaisivat lastenkirjastotyöntekijöitä antamaan enemmän toimintamuotojen kehittämisen ja käyttöönoton hyväksi. Pienet palkkiot ylimääräisestä työstä ja uusien työmuotojen käyttöönotto (esim. etätyöpäivät) auttaisivat vastaajien mielestä paljon.

Vastausten vaikutuksesta tutkimuksessa käsiteltiin eniten lastenkirjastotyön haasteita. Toimintamuodot tulivat mielestäni hyvin esille ja tutkimuksessa onnistuin antamaan hyvän kuvan siitä millaisia toimintoja Helsingin kaupunginkirjastossa on tällä hetkellä. Tulevaisuudesta on vaikea sanoa mitään varmaa mutta epäilen vahvasti, että toimintamuodot ainakaan vähenisivät. Kirjastotoimintaa yleensäkin vie-dään aika eri suuntaan siitä perinteisestä kirjastotyöstä. Tämä tarkoittaa monipuolisempaa palvelutarjontaa asiakkaille ja haastavampaa työsarkaa meille kirjastoammattilaisille.

8 POHDINTA

Suurimmiksi ongelmiksi nousivat tutkimuksessa resurssien ja asiakkaiden puute. Monet vastaajat kokivat, ettei heidän uurrastustaan palkita mitenkään kirjaston johdon taholta. Tämä saattaa ryöstää työinnon monelta utteralta työntekijältä. Jos työn voi tehdä stressittömästi samalla palkalla hoitaen vain kirjastossa välttämättömimmät tehtävät, on houkutus jättää ylimääräiset työt tekemättä. Motivointi on jokaisen johtajan ja varsinkin lähiesimiehen tehtävä. Suuremmissa kirjastotoimipisteissä joissa on erillinen lastenosasto ja erillinen lastenosaston johtaja tai tiiminvetäjä motivointi voi olla helpompaa. Tehtäväjako voi myös suunnitella paremmin, kun on enemmän ihmisiä joiden kanssa jakaa vastuuta. Tutkimuksessa huokui pienten toimipisteiden hätä siitä, ettei pystytä eikä jakseta järjestää kaikkea sitä toimintaa jota heiltä vaadittaisiin.

Yksi vastaaja sanoikin, että kirjastolaiset ovat turhaan liian vaatimattomia tekemisistään. Hyvin tehdyistä asioista voisi tiedottaa enemmän ja hankkia vähän kovempi äänistä ammattiylpeyttä sen sijaan, että tehdään hiljaa omia hommiaan.

Kun tarkastelin taustatutkimukseksi ulkomaisien kirjastojen tapahtumakalentereita, selvä ero Helsingin kaupunginkirjaston toimintaan oli segmentoinnin suurempi määrä. Segmentoinnista puhutaan Suomessakin jo yleisten kirjastojen neuvoston strategiassa:

Vastatakseen käyttäjäkunnan ja erityisesti nuorten muuttuneisiin tarpeisiin kirjastot joutuvat ajattelemaan ja järjestämään monia perusasioita uudelleen. Niiden on opittava segmentoimaan käyttäjiään sekä toimimaan enemmän heidän kanssaan myös alueilla, jotka perinteisesti on hoidettu kirjaston sisäisenä työnä. (Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011–2016. 2011, 10 [Viitattu 12.11.2012]).

Esimerkiksi Los Angelesin kirjastossa Yhdysvalloissa kaikki toimintamuodot oli segmentoitu ikäryhmien mukaan niin, että toimintaa oli vauvoille, taaperoille, alle kouluikäisille, esikoululaisille, koulunsa aloittaneille, koululaisille, varhaisnuorille ja nuorille. Tapahtumakalentereissa kerrottiin tarkkaan minkä ikäisille mikäkin tapahtuma on tarkoitettu. Helsingissä onkin jo aika paljon toimintaa vauvoille kun on alettu pitämään vauvakinoa (elokuvia vauvoille) ja vauvariimitystä (runokylpyä). Vauvoille voi jo järjestää kirjavinkkausta (vinkataan vanhemmille ja esitellään kirjo-

ja vauvoille ja pienille taaperoille), interaktiivisia satuhetkiä ja leikkihetkiä. Kirjastosta voisi tulla mukava paikka kotona olevalle vanhemmalle tuoda lapsensa ja siellä olisi mahdollista tavata muitakin äitejä. Satutuntien mainostaminen on helpompaa kun tiedetään minkä ikäisille se on suunniteltu. Helputusta tulee myös kirjastohenkilökunnalle, kun hetken voi suunnitella hyvinkin tarkasti tietäessään minkä ikäisiä kuuntelijoita sinne on tulossa. Yhteinen satuhetki 3-6-vuotiaille voi olla haastava, koska esikoululaiset ja pienet kolmevuotiaat ovat hyvin erilaisia kuuntelijoita.

Verkkopalvelut eivät nousseet kovin tärkeäksi aiheeksi työssäni koska vastaajat eivät pitäneet niitä sillä hetkellä itselleen tärkeinä. Ne koettiin hyödyllisiksi muttei välttämättömiksi. Elina Nurkkala on tehnyt vuonna 2010 Oulun seudun ammattikorkeakoulussa opinnäytetyön lastenkirjastotyön tulevaisuudesta. Nurkkala käsiteli paljon samoja asioita, jotka nousivat esille minunkin työssäni. Poiketen hänen tuloksistaan, joissa verkkomaailmalla oli suuri osuus tulevaisuuden lastenkirjastotyössä, Helsingin kaupunginkirjaston lastenkirjastotyön tekijät uskoivat edelleen vahvasti fyysiseen aineistoon ja lasten kasvokkain kohtaamiseen. Verkkopalveluilla on mahdollisuuksia ja niitä kuuluisi kehittää osana lastenkirjastotyötä, mutta niihin täydellinen keskittyminen, ei vastaajien mielestä ole tulevaisuus. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja kirjaston näkyvyyden kasvattaminen olivat hänenkin tutkimuksessaan näkyviä tulevaisuuden haasteita.

Kirjastoilla on myös paljon opittavaa tuotteistamisen ja markkinoinnin puolelta. Usein tapahtumien osanotto jää pieneksi, koska tapahtumaa ei ole mainostettu tarpeeksi. Ei kannata järjestää mitään jos ei ole aikaa käydä kutsumassa osallistujia. Kertaluontoisiin tapahtumiin on luultavasti kaikkein vaikein löytää osallistujia. Lukupiireihin voi pyytää jo osallistuvia lapsia tuomaan kavereitaan ja markkinointiaika on paljon pidempi. Osuvat nimet ja hyvin tehdyt mainokset sekä paperiversiointina, että verkossa ovat hyvä alkua. Lastenlukupiiri kuulostaa niin tylsältä, ettei sinne haluta tulla mutta, kun toiminnalle luodaan maskotti ja vetävä nimi, voivat lapset innostua nopeastikin. Vinkkausten yhteydessä voi olla hyvä aika mainostaa ja mainoksia kannattaa jakaa myös lastenosastolla. Nivaska paperia pöydällä harvoin innostaa ihmisiä, mutta kun pitäjä itse kertoo omin sanoin mitä olisi tarkoitus tehdä, voi viesti mennä paremmin perille.

Lapsille pitäisi olla helppo järjestää toimintaa. Seppo Verho kirjoittaa kirjastolehdessä (2007, 1), että lapsilla on kova aikuisten jano ja he kipeästi kaipaavat muita aikuisia jotka eivät ole vanhempia tai opettajia. Läksy-Helpin yhteydessä oli huomattu että lapset kaipasivat muutakin kuin apua läksyissä: aikuisen jolle jutella ja joka kuuntelee. Siksi iltapäivätoiminnan järjestäminen olisi hyvä idea. Ja ei niin, että lapsi halutessaan tulee palvelutiskille kysymään apua. Aikuisen pitäisi mennä lapsen luo ja tehdä itsestään helposti saavutettava. Tähän tarvitaan tietenkin erityisiä vuorovaikutustaitoja ja aitoa kiinnostusta lasta kohtaan. Jos kirjastosta ei löydy tällaista henkilöä, yhteistyö muiden tahojen kanssa voisi vastata tähän. Vaikkapa kasvatustieteen opiskelijat voisivat tulla pitämään kerhoa ja hakemaan itselleen kokemusta lasten kanssa toimimisesta pientä korvausta vastaan.

Monet vastaajat puhuivat informaatiokatkoksista ja siitä kuinka koulutuksiin ei kerkeä. Kyllähän kaikenlaista Facebook-ryhmää ja henkilökunnan intraa on mutta eivät kaikki niitä seuraa. Internet on kuitenkin mielestäni helpoin tapa välittää tietoa. Yhteinen Facebook-sivu koko Suomen lastenkirjastotyöntekijöille ja lisäkoulutuksia siitä kuinka Facebookia käytetään. Toinen voisi tietenkin olla toimiva ja aktiivinen keskusteluportaali esim. Kirjastot.fi:n nettisivujen yhteydessä. Työajalla pitäisi olla aikaa käydä katsomassa mitä on keskusteltu ja jakamassa omia ajatuksiaan muille.

Tutkimuksen teko oli haastavaa ja avartavaa. Olen kiinnostunut lastenkirjastotyöstä, ja nyt minulla on mielestäni selkeämpi kuva siitä, millaisia ominaisuuksia minun tulisi itsessäni ammatillisesti kehittää. Tutkimuksen toteutus sujui jouhevasti yhteistyöhenkilöiden avustuksella Helsingissä ja verkkolomake oli mielestäni hyvin sopiva väline kerätä tietoa. Jotkin tutkimuskysymyksistä jäivät harmittamaan jälkeensä: olisi voinut täsmentää paremmin sitä mitä tarkoitti. Toisaalta se saattoi antaa kysymyksille paljon laajemman merkityksen jolloin vastauksetkin olivat laajempia (esimerkiksi kysymys organisaatiomuutoksista). Haasteena oli organisaation laajuus ja hyvin toisistaan poikkeavat vastaukset. Helsingissä on hyvin monenlaisia toimipisteitä. Jotkin toimipisteet ovat kansallisesti uraauurtavia ja toisissa pinnistellään, jotta pystytään tarjoamaan lapsiasiakkaille edes jotain toimintaa koelmien lisäksi. Näiden yhteen sovittaminen on haaste.

Lisätutkimuksen aiheita voisivat olla nuorten kirjastonkäyttö Helsingissä (ei mielestäni ole tutkittu koko Helsingin alueelta) ja erillisten toimintamuotojen oleminen Helsingin kaupunginkirjastossa. Karkakorvat kuulolla-toimintaa voisi hyvin tutkia tai selvittää kuinka KIRKOU –toiminta on koulujen mielestä vaikuttanut heidän palvelujensa saantiin.

LÄHTEET

- Alameri-Sajama, R. 2007. Tervetuloa sitten aikuisina!: Nuoret kirjaston asiakaina. Teoksessa Alameri-Sajama, R. (toim). Nuortenkirjastotyön käsikirja. Helsinki: BTJ Kustannus, 12–13.
- Fredrikson, K. 2012. Johtava pedagoginen informaatikko, Helsingin kaupunginkirjasto. Sähköpostiviesti 29.10.2012.
- Hankesuunnitelma. 29.4.2010. Keskuskirjasto, Töölönlahdenkatu, uudisrakennus. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunki, Kirjasto, HKR-Rakennuttaja. [Viitattu 8.11.2012]. Saatavana: <http://keskustakirjasto.fi/wp-content/uploads/2010/08/hankesuunnitelma.pdf>
- Heikkilä, M. 2004. Mitä kuuluu, lastenosasto?. Kirjastolehti 97 (3), 26-27.
- Helsingin kaupunginkirjaston toimintakertomus 2007. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.11.2012] Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/File/00379bf8-76bc-45dd-82ad-09f71eccb812/toimintakertomus2007.pdf>
- Helsingin kaupunginkirjaston toimintakertomus 2008. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.11.2012] Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/docs/julkaisut/toimintakertomus2008.pdf>
- Helsingin kaupunginkirjaston toimintakertomus 2009. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.11.2012] Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/File/5ab5d792-ceef-4ec9-bce3-0923477004dd/toimintakertomus2009.pdf>
- Helsingin kaupunginkirjaston toimintakertomus 2010. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.11.2012]. Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/docs/julkaisut/toimintakertomus2008.pdf>
- Helsingin kaupunginkirjasto toimintakertomus 2011. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto. [Viitattu 8.11.2012]. Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/docs/julkaisut/toimintakertomus/2011.pdf>
- Helsinki alueittain 2005. 2006. Verkkojulkaisuja 2006: 1. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. [Viitattu 27.11.2012]. Saatavana: http://www.hel2.fi/Tietokeskus/helsinki_alueittain_2005/Julkaisu.pdf
- Hirn, S. 1998. Kansankirjastosta kaupunginkirjastoksi: Helsingin kaupunginkirjasto 1860–1940. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Hirvi, S, 2012. KuMuKi-vinkkaus. Teoksessa: Ruhala, A., Niinistö, H., Pentikäinen, A. (toim.). Mediametkaa! osa 6, kirjasto kutsuu mediaseikkailuun. Porvoo: Bookwell Oy, 18-23.
- Jokitalo, P. 2010. Koira on hyvä kuuntelija. Kirjastolehti 103 (6), 20-21.
- Kummala-Mustonen, M. 2002. Vanhempainillat. Teoksessa: Ainali, T., Alin, T., Kummala-Mustonen, M., Lauhikari, S., Peltoketo, M., Ruuttula-Vasari, A. & Santaholma, K. (toimituskunta??). Kirja kantaa – Tarina tukee. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 97-111.
- Laakso, M. 2010. Kansanvalistajasta kansalaisten olohuoneeksi: Helsingin kaupunginkirjasto 1940-2005. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Latva-Pulkki, L. 2012. Kirjastovirkailija, Sakarinmäen lastenkirjasto, Helsingin kaupunginkirjasto. Sähköpostiviesti 15.11.2012.
- Lauhikari, S. & Alin, T. 2002. Kirjato tutuksi: kirjatokäynnin toteutus. Teoksessa: Ainali, T., Alin, T., Kummala-Mustonen, M., Lauhikari, S., Peltoketo, M., Ruuttula-Vasari, A. & Santaholma, K. (toim). Kirja kantaa – Tarina tukee. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 61–74.
- Lehikoinen, S. 2011. Kaupunginkirjaston historia pähkinänkuoressa. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsingin kaupunginkirjasto [Päivitetty 8.2.2011]. Saatavana: <http://www.lib.hel.fi/fi-FI/historia/>
- Meri, S., Hirn, S. & Carpelan, B. (toim).1960. Helsingin kaupunginkirjasto 1860-1960. Helsinki: Paasipaino.
- Mikä HelMet on?. [Verkkosivu]. Helsinki: Helsinki Metropolitan Area Libraries. [Viitattu 12.11.2012]. Saatavana: http://www.helmet.fi/fi-FI/Info/Mika_HelMet_on
- Mitä verkkobrändejä suomalaiset arvostavat: Uutiskirje 7/2011. [Verkkosivu]. Helsinki: Taloustutkimus Oy. [Viitattu 12.11.2012]. Saatavana: <http://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutiskirje/uutiskirje-7-2011/mita-verkkobrändeja-suomalaiset/>
- Mäkelä, M. 2002. Satuseikkailu kirjastossa. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Nurkkala, E. 2010. Lastenkirjastotyön tulevaisuus : Asiantuntijoiden näkemyksiä. Oulun seudun ammattikorkeakoulu: Kirjasto- ja tietopalvelualan koulutusohjelma. Saatavilla: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/22919>
- Sallmén, P. j 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta?. Teoksessa: Verho, S. (toim.). Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Finland Oy, 9-26.

Selesniemi, J. 2009. Creative writing and book recommendations. Scandinavian public library quarterly (2), 18-19.

Verho, S. 2007. Läksy-Help: hyvinvointia lapsille. Kirjastolehti 100 (1), 10.

Yleisten kirjastojen neuvoston strategia 2011-2016. [Verkkosivu]. Helsinki: Yleisten kirjastojen neuvosto, Helsingin kaupunkikirjasto. [Viitattu 12.11.2012]. Saatavana: <http://www.kirjastot.fi/File/aca26e87-a1eb-4925-8c56-0491d5751bcf/Ykn-strategia-kirjastoversio-fin.pdf>

LIITTEET



Lasten- ja nuortenkirjastotoiminta Helsingin kaupunginkirjastossa

Taustatiedot

1. Sukupuoli *

Nainen

Mies

2. Toimipiste jossa työskentelet *

3. Onko toimipisteessäsi erillinen lastenosasto? *

Kyllä

Ei

4. Millainen koulutus sinulla on? *

Ammattikoulutus (merkonomi)

Alempi korkeakoulutus (tradenomi)

Ylempi korkeakoulutus (maisteri), mikä?

Joku muu, mikä?

Ei koulutusta

5. Millä virkanimikkeellä työskentelet organisaatiossa? *

Kirjastovirkailija

Erikoiskirjastovirkailija

- Kirjastonhoitaja
- Erikoiskirjastonhoitaja
- Informaatikko
- Osastonjohtaja
- Jokin muu, mikä?

Lasten- ja nuortenkirjastotyöstä

6. Montako vuotta olet työskennellyt lastenkirjastotyön parissa? *

- 1-5
- 6-10
- 11-20
- Yli 20

7. Oletko opiskellut tai saanut täydennyskoulutusta lasten- ja nuortenkirjallisuudesta? *

- Kyllä
- Ei

8. Mitä seuraavista toimintamuodoista ovat olennainen osa lastenkirjastotyötä toimipisteessänne? *

- Kirjavinkkaus
- Kirjastonkäytönopetus
- Satutunnit
- Sanataideopetus
- Näyttelyt
- Vanhempainiltavierailut
- Lukupiirit
- Nukketeatteri
- Medialukutaidon
- opetus(mediakasvatus)
- Vauvakino, naperokino
- Läksyhelppi tai muu iltapäivätoiminta koululaisille
- Joitain muita?

9. Tärkeää vai ei? *

	1. Täysin samaa mieltä	2. Jokseenkin samaa mieltä	3. Jokseenkin eri mieltä	4. Täysin eri mieltä
Lastenkirjastotyön kehittäminen on mielestäni tärkeää. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Olen innostunut tekemään kirjastotyötä. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Lastenkirjastotyön tulevaisuus on enemmän uusissa toimintamuodoissa kuin kokoelmien kehittämisessä. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Lasten kirjastonkäytön tukeminen on mielestäni tärkeää. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Olen motivoitunut houkuttelemaan nuoria käyttämään kirjastoa. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Toimipisteessäni on tarpeeksi toimintaa lapsille ja nuorille. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Olen tyytyväinen omaan työpanokseeni lastenkirjastotyössä. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Saan työyhteisöstä riittävästi tukea työssäni lastenkirjastotyön parissa. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Saan riittävästi koulutusta ja uutta tietoa lastenkirjastotyön toimintamuodoista. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Olen tietoinen millaisia toimintamuotoja muissa toimipisteissä Helsingissä on. *	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Avoimet kysymykset

10. Oletteko tehneet muutoksia lastenkirjastotyön toimintamuotoihin toimipisteessänne lähivuosina? Jos olette, mitä? *

11. Oletteko joutuneet luopumaan joistain toimintamuodoista? Tai kokeilleet jotain joka on epäonnistunut? *

12. Oliko toimintamuotojen listalla joitain toimintamuotoja joita haluaisitte tuoda omaan toimipisteeseenne tai josta haluaisitte lisätietoa? *

13. Kuinka kehittäte toimintojanne toimipisteen sisällä? Entä alueellisesti koko Helsingissä? *

14. Mitkä ovat suurimpia haasteita ja esteitä lastenkirjastotyössä? *

15. Vaikuttavatko organisaatiomuutokset lastenkirjastotyöhön? Jos vaikuttavat niin kuinka? *

16. Oletko kiinnostunut lasten verkkopalveluista ja koetko, että niistä on hyötyä työssäsi? *

17. Millaisena näet lastenkirjastotyön tulevaisuuden? *

18. Vapaa sana: Puuttuiko mielestäsi joku tärkeä aiheeseen liittyvä kysymys? Keksi se itse ja vastaa siihen tai anna palautetta kyselystä. *

Kiitos osallistumisesta tutkimukseen!